

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

leperstraat 3-5

Mesen, West-Vlaanderen

2025H182

ARCHEOLOGIENOTA

VERSLAG VAN RESULTATEN

BUREAUONDERZOEK

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Aaron Willaert, Merlijn De Baene

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2025

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. BUREAUONDERZOEK [BO]	3
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.1.2 De onderzoeksopdracht	5
1.1.3 Het projectgebied	6
1.2 ASSESSMENT	10
1.2.1 Landschappelijk kader	10
1.2.2 Historisch kader	15
1.2.3 Archeologisch kader	47
1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK	54
BIBLIOGRAFIE	i
BIJLAGE	iii

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de realisatie van een meergezinswoning, twee eengezinswoningen en 4 garageboxen in Mesen, provincie West-Vlaanderen. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 1088 m², over het gehele terrein zijn bodemingrepen voorzien.

Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde. Het plangebied situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van het historisch centrum van Mesen, maar niet binnen een archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 100 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt.

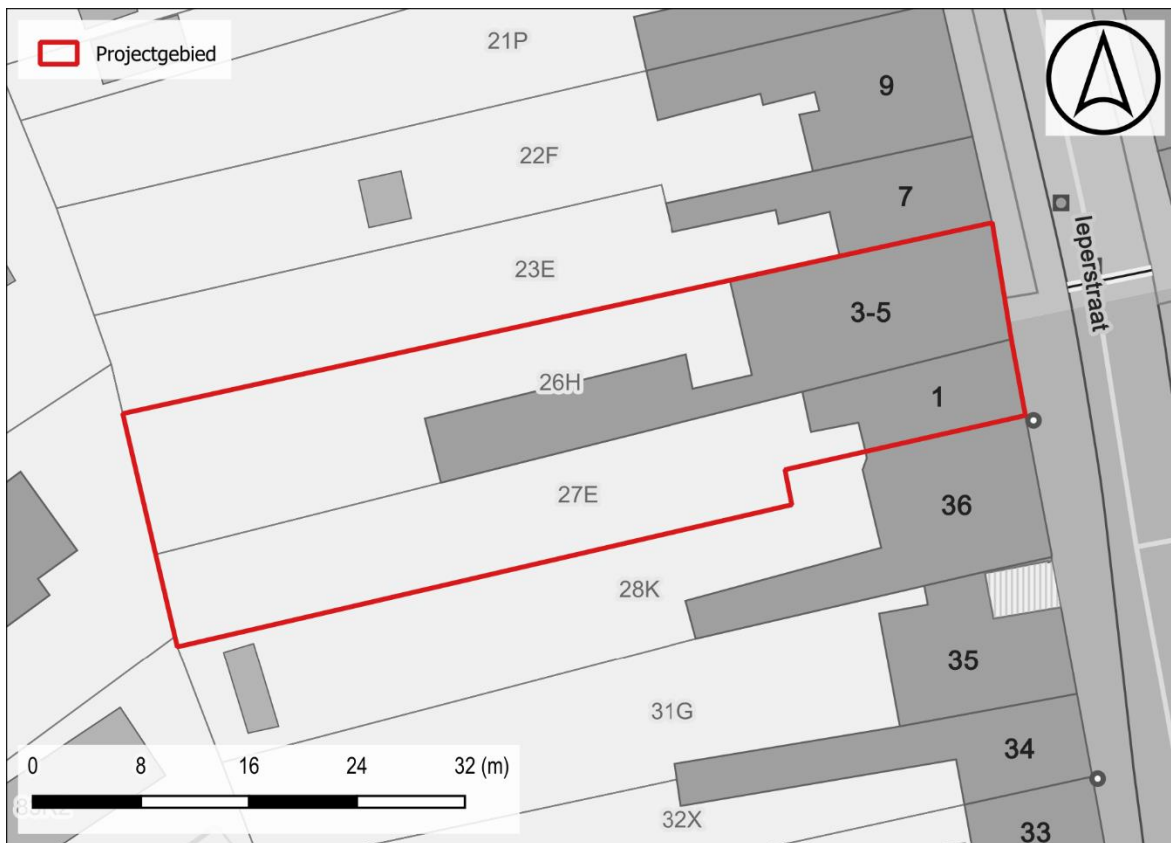
RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. BUREAUONDERZOEK [BO]

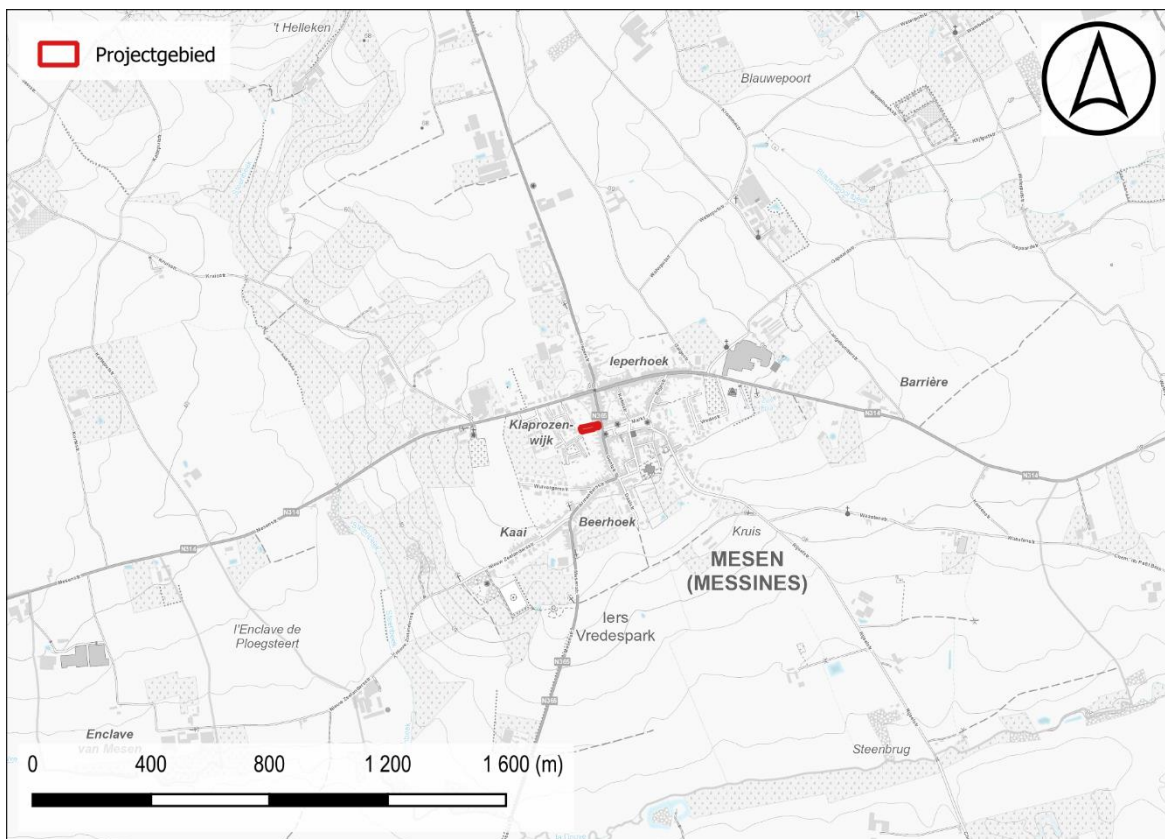
1.1 BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2025H182	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
<i>BOUNDING GEOMETRY</i>	X ₁ : 46087	Y ₁ : 162642
	X ₂ : 46174	Y ₂ : 162704
KADASTER	Mesen Sectie A, Nummers 26H, 27E	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1 en 2	
OPZET INITIATIEFNEMER	Figuur 5 en 6	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)

1.1.2 De onderzoeksopdracht

1.1.2.1 *Vraagstelling met betrekking tot het onderzochte gebied*

“Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen en wetenschappelijk onderzoek.”
– CGP 4.0; p. 28

Op basis van verscheidene parameters, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, topografie, geomorfologie, bodemgebruik, vegetatie, en ingreephistoriek, wordt een waardering van het archeologisch potentieel binnen het afgebakende projectgebied opgesteld. Hiertoe wordt een stapsgewijze onderzoeksprocedure doorlopen, waarbij de vraagstelling steeds teruggekoppeld wordt naar volgende kernpunten:

- Wat is de trefkans op intact bewaarde archeologische aanwijzingen?
- Wat zijn de geplande ingrepen in functie van de werkzaamheden? Zullen de werken eventuele vindplaatsen bedreigen?

1.1.2.2 *Werkwijze en strategie van het vooronderzoek fase BO*

RUBEN WILLAERT NV werd aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureauonderzoek op te maken. Dit bureauonderzoek werd uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog van Ruben Willaert NV. De aard van de werken werd tijdens het bureauonderzoek afgewogen tegen de voorhanden zijnde gegevens relevant voor het projectgebied op bodemkundig, landschappelijk, historisch-cartografisch en archeologisch vlak.

De archeologienota werd opgemaakt middels *Office*- en *Adobe*-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving. Hierin werden de ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op geopunt.be, dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be, cartesius.be en de website van de centraal archeologische inventaris [CAI]¹. De geraadpleegde literatuur, de digitale bronnen en het kaartmateriaal zijn te vinden in de bijlage.

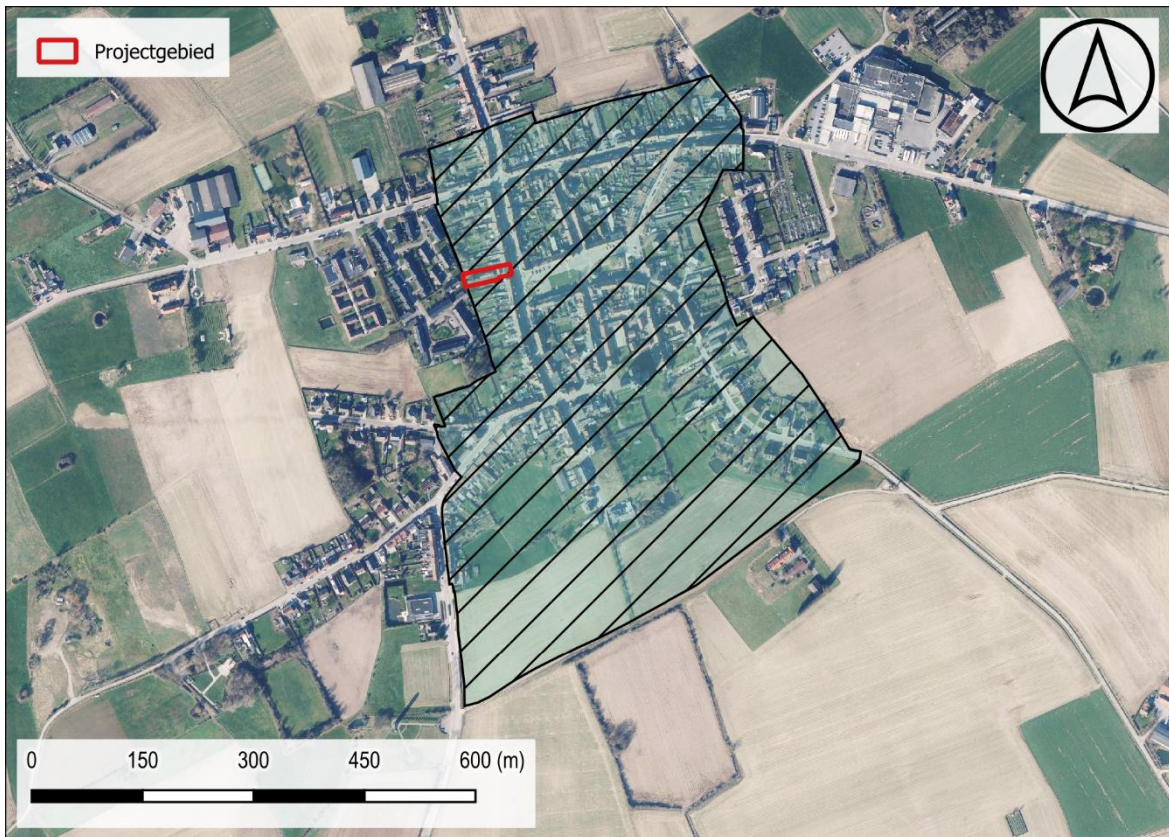
---

¹ De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen en andere sites met erfgoedwaarde; onder dezelfde noemer verzamelen we alle opgestelde archeologienota's vanaf 2015.

1.1.3 Het projectgebied

1.1.3.1 Archeologische voorkennis

Binnen de grenzen van het projectgebied vond in het verleden nog geen archeologisch (voor)onderzoek plaats. Het plangebied situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van het historisch centrum van Mesen.

Figuur 3: Situering projectgebied binnen de vastgestelde archeologische zone van het centrum van Mesen t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.1.3.2 Ruimtelijke situering

Het projectgebied is gelegen langs de Ieperstraat in het centrum van Mesen, in de Westhoek, provincie West-Vlaanderen. Mesen is een Landbouw- en woongemeente met onder meer pendelaars naar Noord-Frankrijk, Waasten (steenbakkerij), Ploegsteert en Ieper. Gelegen in Zandlemig-Vlaanderen en de Westhoek. Het gebied kent een vrij sterk golvend reliëf, variërend van 20 m in de brede alluviale vallei van de Douvebeek (zuidelijke gemeentegrens) tot 65 m in het stadscentrum.

Figuur 4: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.1.3.3 Geplande bodemingrepen

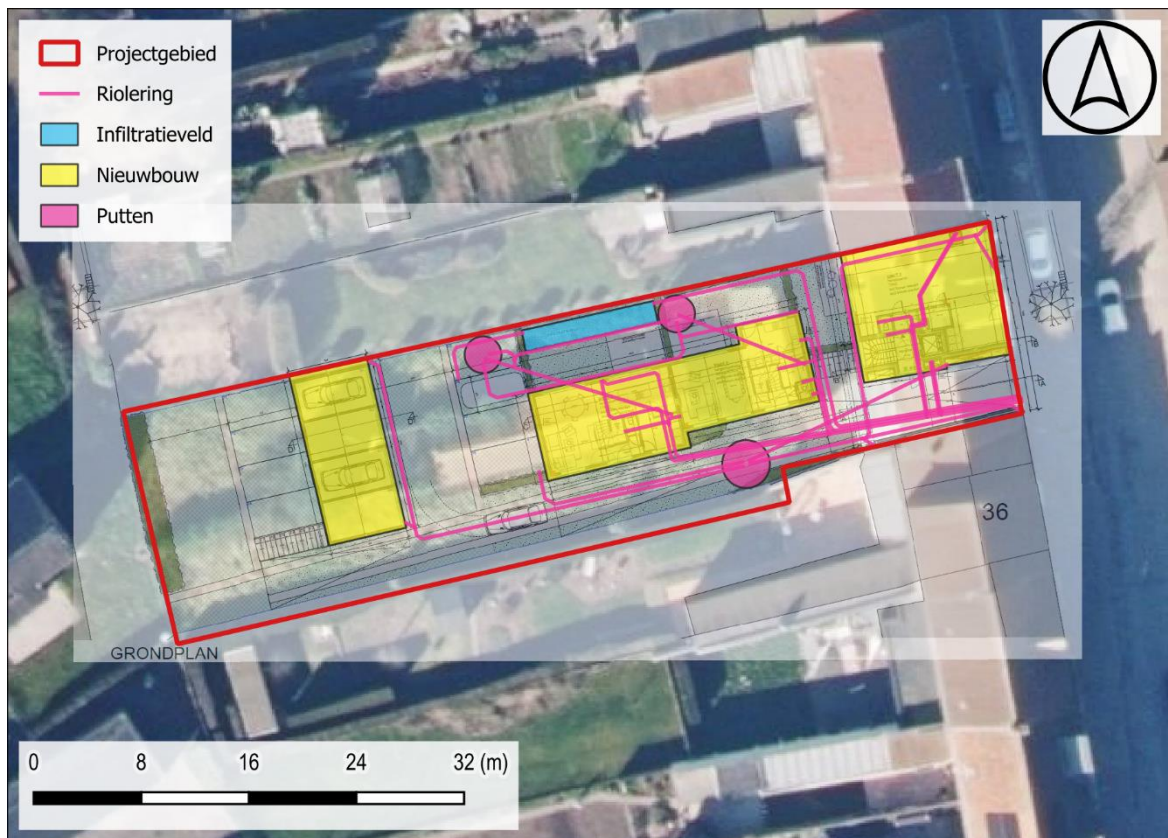
De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 1088 m², over het gehele terrein zijn bodemingrepen voorzien. Op heden is ca. 362 m² van het perceel bebouwd. Deze bebouwing bevindt zich voornamelijk aan oostelijke zijde, langs de Ieperstraat. De rest van het terrein doet dienst als tuinzone.

De initiatiefnemer plant de realisatie van een woonproject in Mesen, provincie West-Vlaanderen. In eerste instantie wordt de bestaande bebouwing (ca. 362 m²) gesloopt. Vervolgens worden drie nieuwbouwstructuren gerealiseerd. Het gaat om een meergezinswoning, twee eengezinswoningen en 4 garageboxen. In totaal wordt ca. 323 m² bebouwd. De woningen worden gefundeerd door middel van sleuffunderingen tot vorstvrije diepte (ca. 100 cm-mv) en een vloerplaat (50 cm-mv).

De rest van het terrein wordt verhard of ingericht als groenzone. Voor deze buitenaanleg dient een bodemingreep gerekend te worden rond ca. 50 cm-mv. In kader van de geplande werken wordt tevens nieuwe riolering voorzien die zal aansluiten op nieuwe putten. Er wordt tevens een infiltratievoorziening voorzien met een oppervlakte van ca. 16 m². Deze wordt aangelegd tot op een diepte van 50 cm-mv

Figuur 5: Opzet initiatiefnemer sloop t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

Figuur 6: Opzet initiatiefnemer bouw t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)

1.2 ASSESSMENT

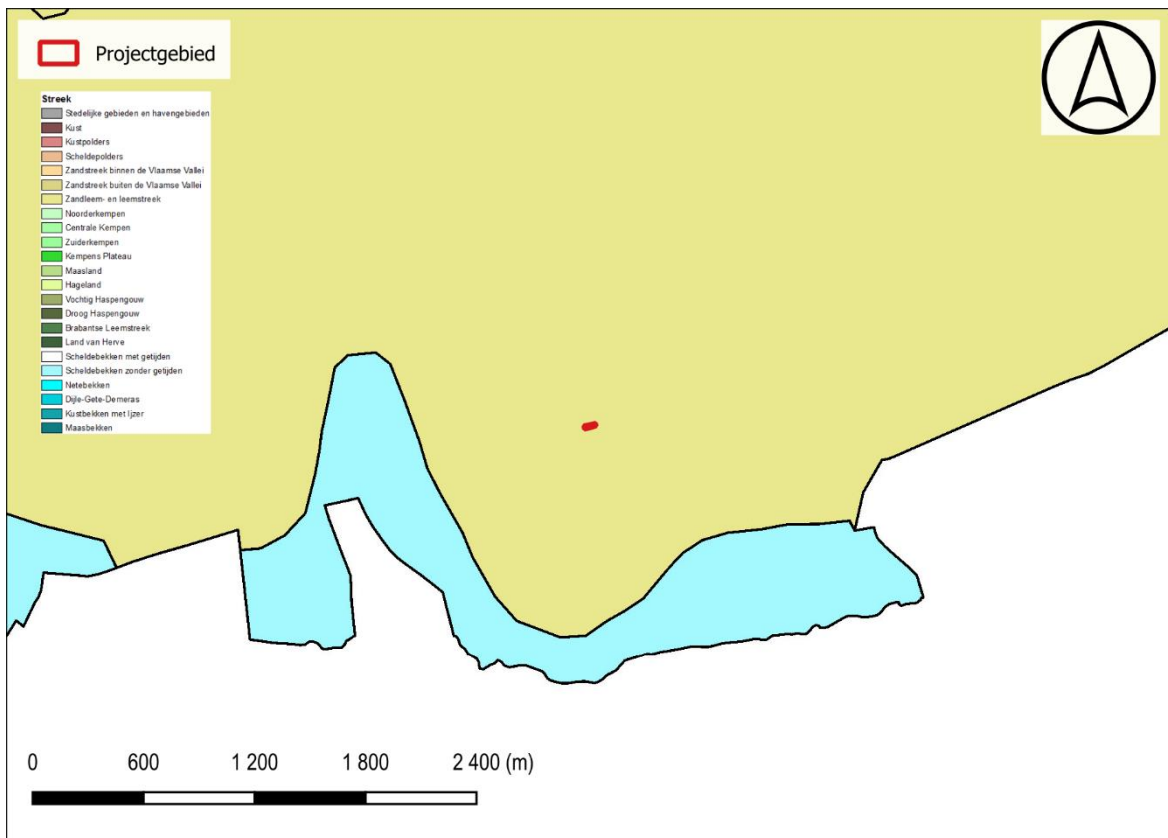
1.2.1 Landschappelijk kader

Mesen is gelegen op de Zuid-West-Vlaamse heuvelkam die in het oosten aansluit op de Rug van Westrozebeke. De ruime omgeving wordt voornamelijk gevormd door de heuvelkam en de valleien van de Douvebeek, Steenbeek en Blauwe Poortbeek. Het projectgebied situeert zich op een zuidelijke uitloper van deze west-oost georiënteerde heuvelrug, ten noorden van de Douvebeek. Het lokaal hoogtemodel situeert het terrein op een hoogte van **ca. 63.2 tot 65.2 + m TAW**. Het terrein loopt af in zuidwestelijke richting. De omgeving langs de Ieperstraat is wat hoger gelegen dan de tuinzones.

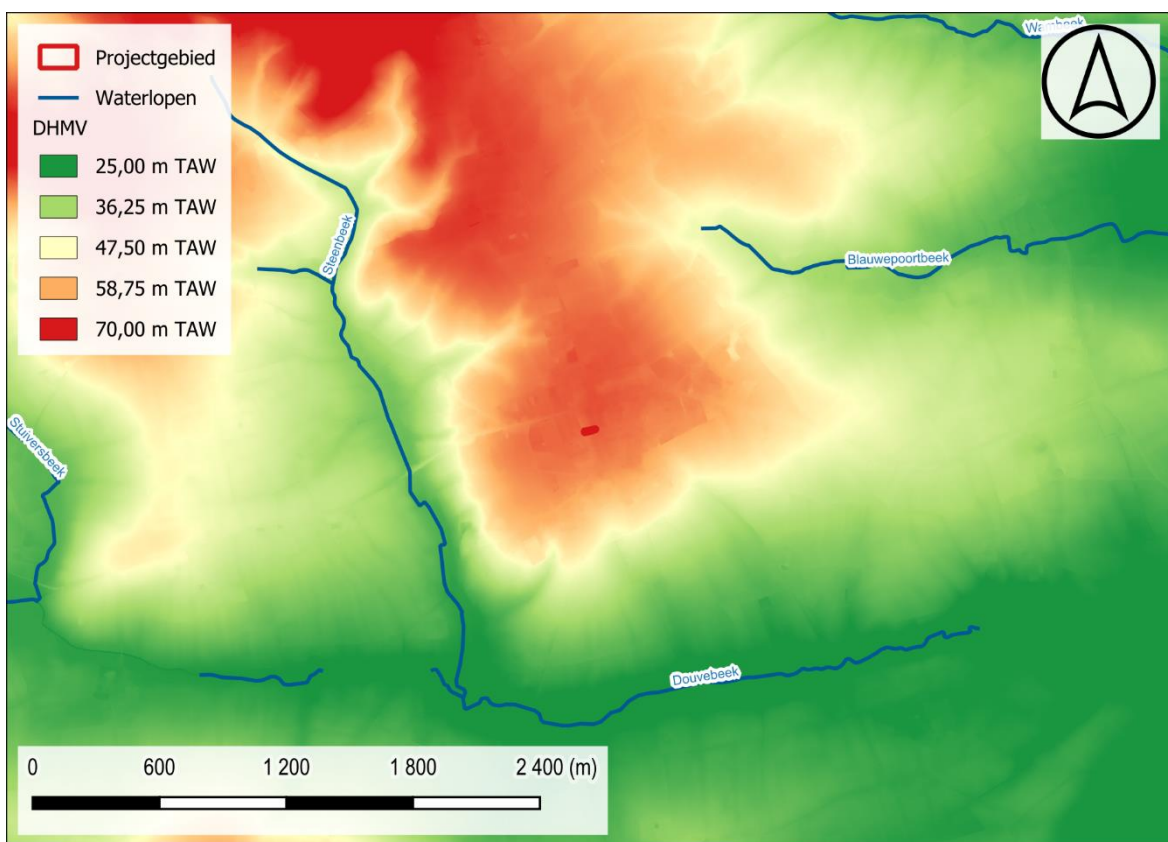
Het projectgebied is gelegen in de **Formatie van Tielt**. Deze formatie bestaat uit ondiep marien zeer fijn zand dat naar onderen toe overgaat in een zeer-fijnzandige grove silt. Deze sedimenten werden afgezet tijdens het Ieperiaan (56,0 Ma - 47,8 Ma). De formatie wordt van boven naar onder (en van jong naar oud) onderverdeeld in het Lid van Egem en het Lid van Kortemark.

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 2**. Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten.

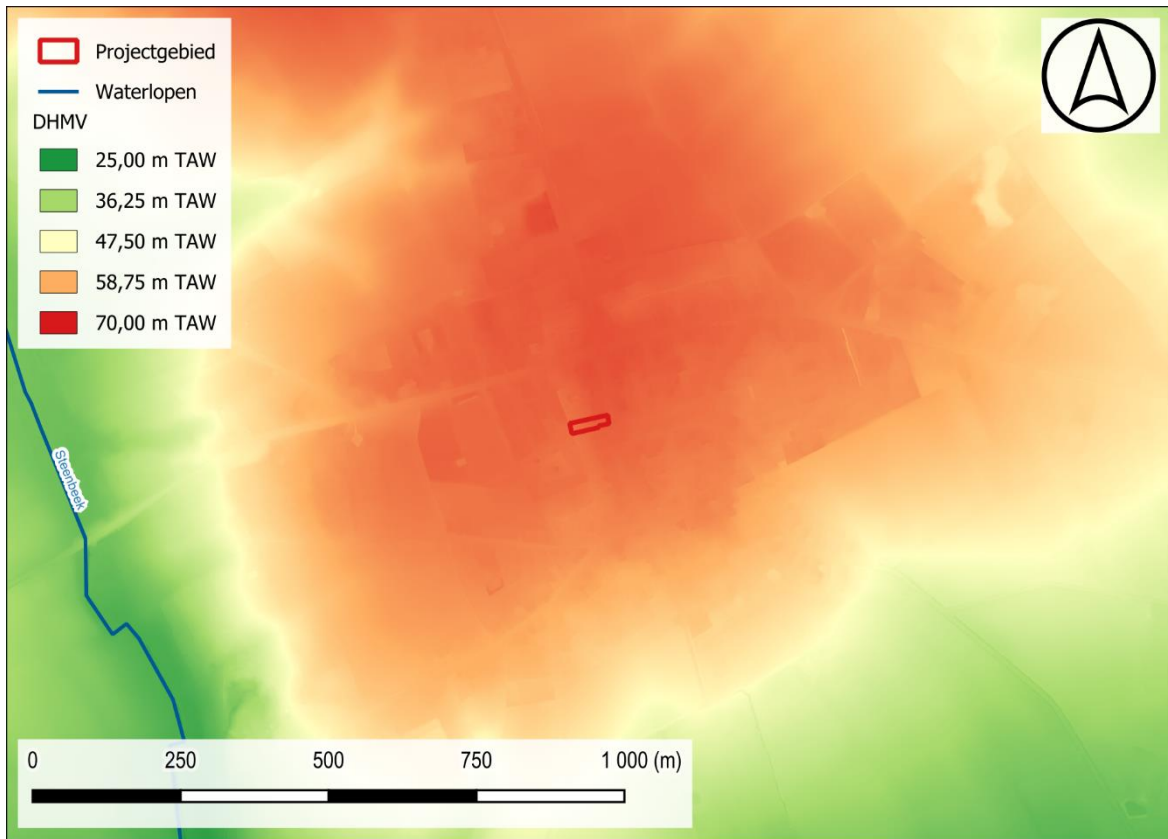
De bodemkaart geeft ter hoogte van het plangebied geen informatie weer. Op basis van de omliggende polygonen kan afgeleid worden dat de bodem zeer waarschijnlijk bestaat uit matig natte zandleem. Op de heuveltoppen van de West-Vlaamse heuvelkammen dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid tijdens het finaal paleolithicum. Deze heuveltoppen bieden een namelijk goed overzicht over de laaggelegen valleien waarlangs kuddes grazers bij voorkeur migreren.

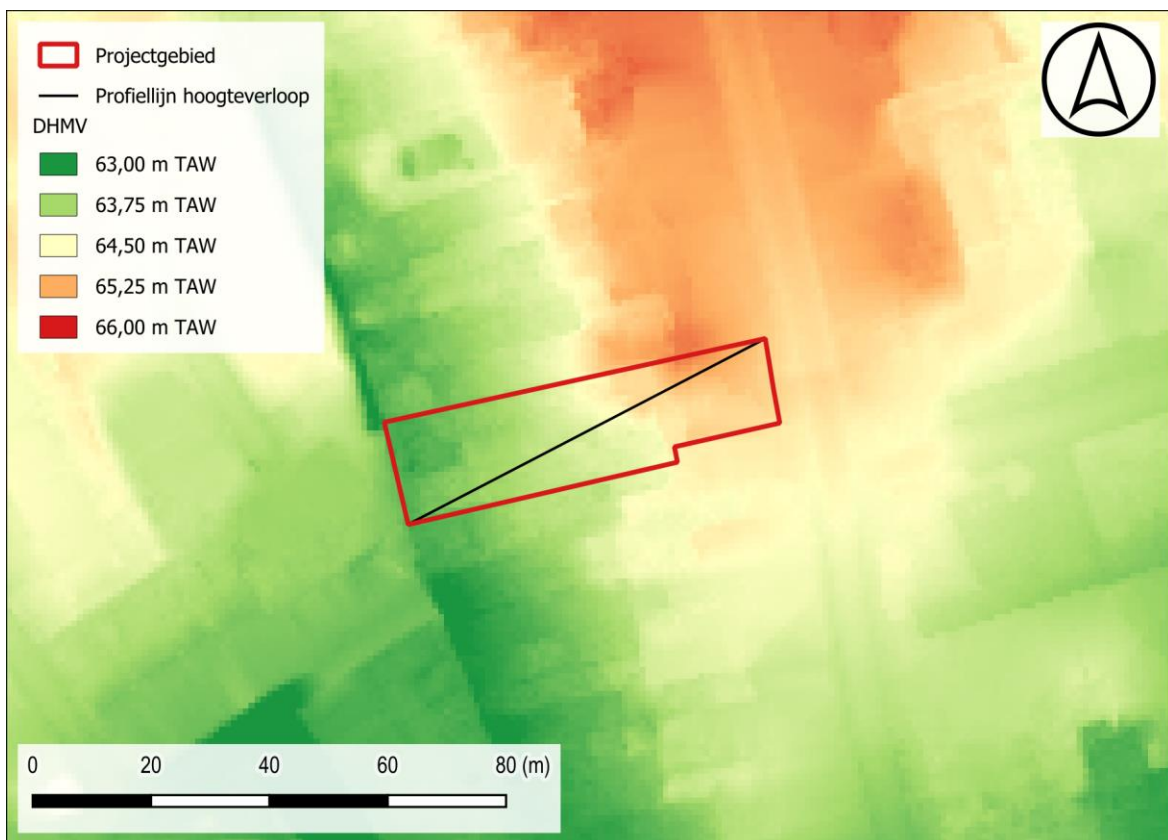
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

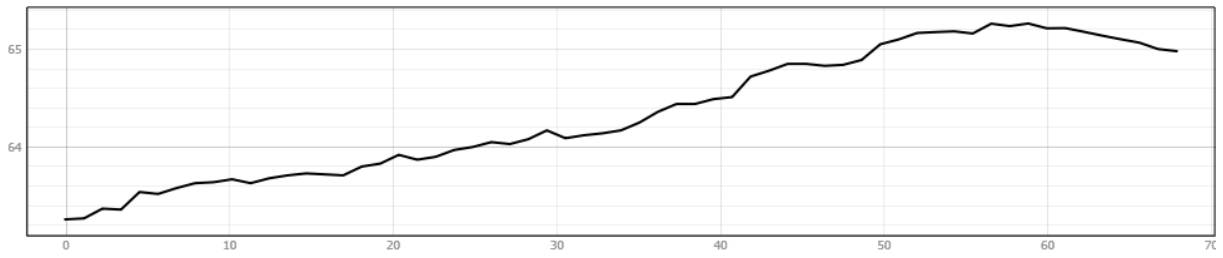
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

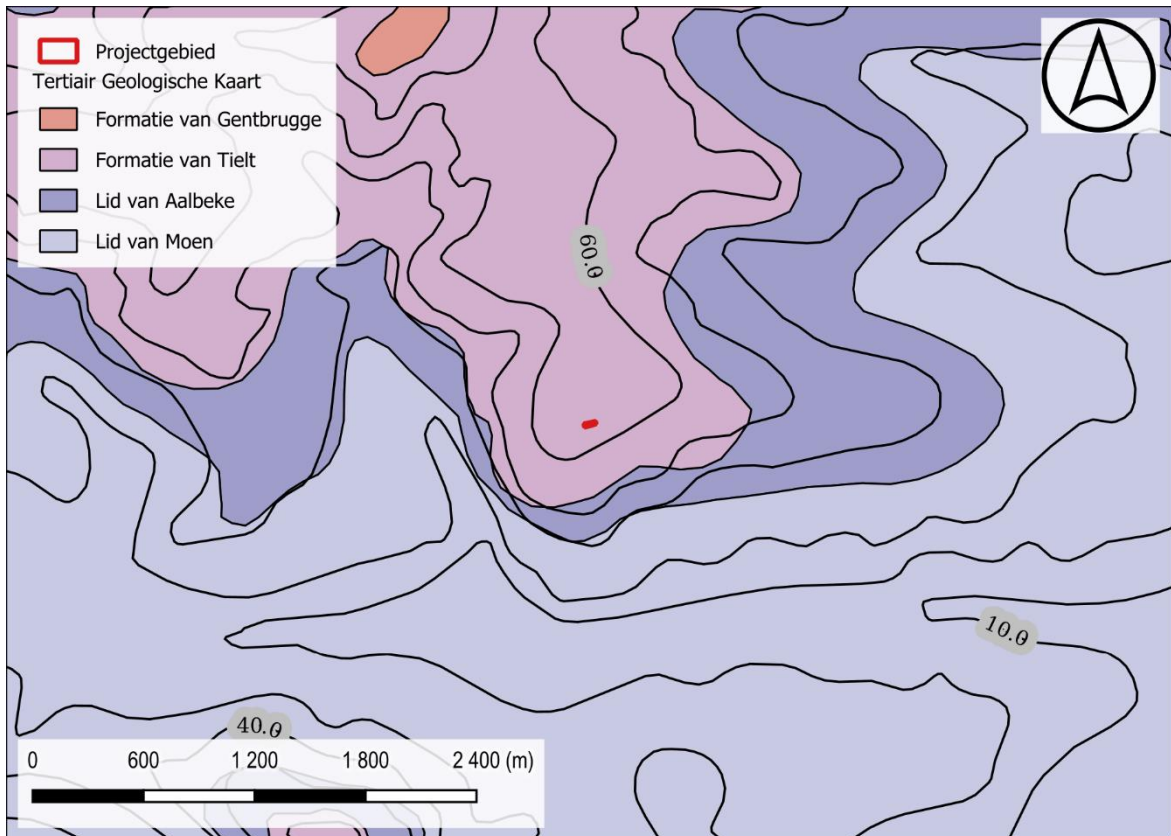
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

Figuur 10: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)

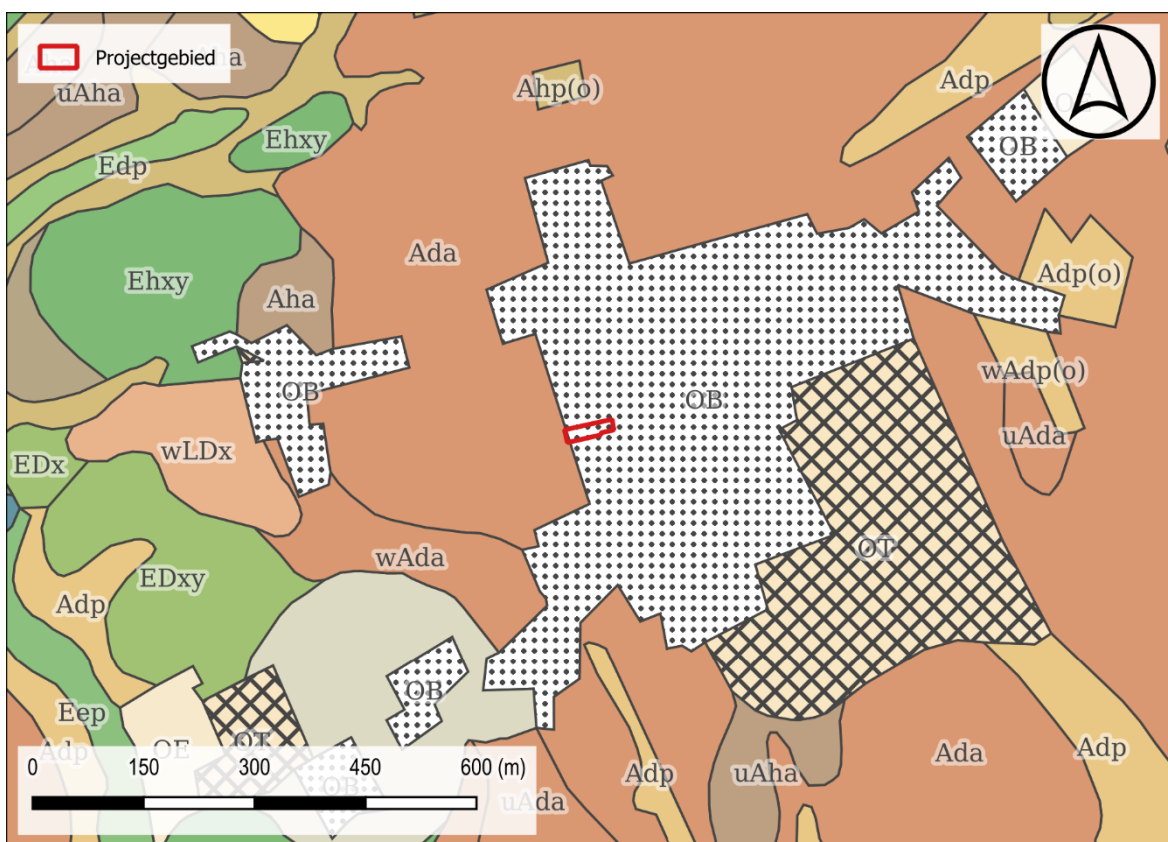
Figuur 11: Hoogteverloop ZW-NO

Figuur 12: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)

Figuur 14: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)

1.2.2 Historisch kader

I. Mesen

De eerste vermelding dateert uit de 11de eeuw als een villa in het bezit van de graaf van Vlaanderen. Ontwikkeling van villa tot stad aansluitend bij het toenmalige handelsverkeer tussen het IJzer- en Leiebekken via de Douve, een toen nog voor platte schepen bevaarbare zijrivier van de Leie, vervolgens over de landweg Mesen-leper en vanaf leper tenslotte via de leperlee naar de IJzer. Aan het kruispunt van deze verkeersas met de heerbaan Cassel-Kortrijk, in de nabijheid van de grafelijke burcht, stichtte de graaf van Vlaanderen een jaarmarkt, gehouden op het kerkplein en de nabijgelegen Zwijnenmarkt.

Mesen kende een groei- en bloeiperiode mede onder impuls van het toen nieuw gestichte benedictinessenklooster door Adela, gravin van Vlaanderen en echtgenote van Boudewijn V. Als eerste vrouwenklooster enkel bestemd voor adellijke dames en rijkelijk begiftigd door Adela; een eraan verbonden kapittel van twaalf kanunniken stond in voor de eredienst. In 1060, klooster tot abdij verheven en oprichting van de abdijkerk voor de cure over de nieuwe parochie Mesen, die van Waasten werd afgescheiden. Circa 1079 krijgt de abdij het wereldlijke gezag over Mesen.

Vanaf de stichting van de abdij, demografische en territoriale expansie dank zij de lokale leer- en lakennijverheid waarvan de eerste sporen respectievelijk teruggaan tot begin 12de en 13de eeuw. Mesen ontwikkelt zich tot een kleine agglomeratie waar in 1164 een tweede kerk toegewijd aan Sint-Niklaas, de patroonheilige van de handelaars, wordt opgericht.

Circa 1200, aanleg van grachten die de abdij, de kerken, de Zwijnenmarkt en de oude stadskern omvatten. In het tweede kwart van de 13de eeuw, graven van een tweede omheining die de uitbreiding in noordelijke richting, zijnde het nieuwe jaarmarktplaatsje en de Steenstraat inpalmt. Circa 1300 krijgt Mesen stadsrechten, maar blijft niettemin van de abdis afhankelijk. Zowel de stad als de heerlijkheid Mesen-kamer-buiten, zijnde het landelijke gebied rondom de stad, hebben een eigen bestuur en rechtsmacht.

Er volgt een stagnatieperiode in het kader van de 14de-eeuwse crisis in Vlaanderen tengevolge van de sociale woelingen en de oorlogen met Frankrijk, lokaal ook te wijten aan het geleidelijk verzanden van de Douve waardoor het handelsverkeer te Mesen afneemt ten voordele van Waasten aan de Leie. 1383: brandstichting door de Engelsen met vlg. de kronieken de nagenoeg totale verwoesting van Mesen voor gevolg.

In de 15de eeuw komt een periode van herstel en heropbouw gekoppeld aan een heropbloei van de lakennijverheid ten nadele van leper. Deze bloeiperiode weerspiegelt zich in de aanleg van de Slijpstraat, de oprichting van een gekkenhuis en voornamelijk de bouw van een vleeshuis, een hal en een stadhuis.

Eerste helft van de 16de eeuw: geleidelijk verval te wijten aan de voortdurende troebelen na de grondige vernieling door de Fransen in 1477 met een slepend herstel als gevolg, het teloorgaan van de lakennijverheid, de afzwakking van de jaarmarkt tot het regionale peil, en andere perikelen als een abdij- en stadsbrand respectievelijk in 1541 en 1552. In het laatst genoemde jaar ook opheffing van het begijnhof. Tweede helft van de 16de eeuw: versnelde recessie tengevolge de godsdienstoorlogen waarin Mese als calvinistisch centrum fungeert. Doodsteek voor de lakennijverheid; veel Mesense wevers wijken uit onder meer naar Engeland. Tevens grote schade aan abdij en stad.

Tweede helft van de 17de eeuw: totale verpaupering tengevolge de Frans-Spaanse oorlogen. Dit leidt onder meer tot de sloping in 1685 van de Sint-Niklaaskerk waarvan de parochianen een onderkomen vinden in het oude kanunnikenkoor naast de abdijkerk. Het verdrag van Nijmegen (1678) redt echter de abdij van de ondergang; de kasselrij Ieper waartoe ook Mese behoort, wordt bij Frankrijk ingelijfd waardoor indertijd aangeslagen abdijbezittingen teruggegeven worden. In 1698 richt de abdij op *Mesen-kaai* een pannenfabriek op en in 1703 wordt in de toren van de abdijkerk een beiaard opgehangen.

In de 19de eeuw kwam er een volledige ommekeer in bestuurlijke en rechterlijke indeling. Onder het Frans bewind (1794-1815) worden de stad en de heerlijkheid Mese-kamer-buiten afgeschaft en vervangen door een gemeente, die op twee stukken na de grenzen van de parochie krijgt. Het nemen van de parochiegrens als gemeentegrens had als gevolg dat een groot deel van de heerlijkheid en een deel van de stad nu tot het grondgebied Wijtschate horen; de heerlijkheid Mese-kamer-buiten had sinds 1235 een enclave in de parochie Mese, vandaar de huidige "enclave van Mese". Toen ook afschaffing van het kapittel. Onder Hollands bewind opnieuw als stad erkend, echter geen grenswijzigingen, ook niet na 1830. Wel verlies van het stedelijk statuut; Mese wordt echter hoofdplaats van een kanton.

Nadelige afbakening van de gemeente en ongunstige ligging beperken de ontwikkelingskansen van Mese in de loop van de 19de eeuw. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, na zware beschietingen op 1 november 1914 door de Duitsers bezet. Adolf Hitler - toen als soldaat ingekwartierd te Mese - schildert de ruïnes van de abdijkerk. 1916: ondermijning van de Duitse stellingen. Juni 1917: ontploffing van 19 ondergrondse mijnen rondom Mese en Wijtschate, gevolgd door de herovering van Mese door de Nieuw-Zeelandse divisie van de geallieerden ten koste van zware offers. Vanaf april tot 28 september 1918: Mese opnieuw in Duitse handen. 11 november 1918: Mese en omgeving zijn totaal verwoest. Na wapenstilstand, bouw van een 20-tal barakken door het Amerikaanse leger en geleidelijke terugkeer van de vluchtelingen. In 1922 is het grootste deel van de bevolking er opnieuw; ook vorm van "definitieve stadsvlucht" voornamelijk onder de gegoede burgerij, echter deels opgevangen door inwijkelingen aangetrokken door een nieuw bestaan in de heropbouw.²

---

² Inventaris Onroerend Erfgoed 2025: Mese [online], <https://id.erfgoed.net/themas/14165> (geraadpleegd op 1 september 2025).

II. Projectgebied

Het oudste kaartbeeld van het centrum van Mesen dateert uit de 16de eeuw, opgemaakt door Jacob van Deventer. Op dit beeld is er reeds bebouwing afgebeeld ter hoogte van de projectzone. Aan de westelijke zijde van het terrein loopt de stadsgracht. De abdijkerk van de benedictinessen van Onze-Lieve-Vrouw situeert zich verder naar het zuidoosten. Na de afschaffing van de abdij werd deze in 1176 tot parochiekerk verheven.

De Ferrariskaart (1771-77) karteert het projectgebied in het centrum van *Meesen* of *Messines*. Het huidige stratenplan is op dit kaartbeeld reeds te herkennen. De markt ligt ten oosten, de Zwijnemarkt ten zuidoosten. De latere 19de eeuwse kaarten tonen een gelijkaardig beeld met bebouwing aan de oostelijke zijde en de restanten van de stadsgracht in het westen.

De orthofotosequentie toont weinig noemenswaardige evolutie binnen de projectgrenzen sinds begin jaren 1970. Aan de oostelijke zijde, aan de Ieperstraat is bebouwing ingeplant, alsook een langwerpig gebouw centraal op het perceel met een west-oost oriëntatie.

III. Luchtfotografische studie door Dr. Birger Stichelbaut

- *Eerste Slag bij Ieper en uitbouw van de frontlijn*

Na de val van de Antwerpse fortengordel en de terugtrekking van het Belgische Leger naderde de oorlog begin oktober 1914 met rasse schreden de Westhoek. Het Belgische Leger trok zich terug achter de IJzer rivier en nabij Diksmuide werd een bruggenhoofd opgericht. Nabij Ieper nemen de Geallieerden stelling op de hoogtes nabij Ieper. Tijdens de Eerste Slag bij Ieper (19 oktober – 22 november 1914) sloeg de bewegingsoorlog om in een patstelling in de loopgraven in de Westhoek. Het front kwam in een wijde boog rondom Ieper – de Ieperboog of Ypres Salient – te liggen. Midden oktober 1914 naderde de bewegingsoorlog Wijtschate en Mesen. Rond 21 oktober 1914 nam het Britse Cavalerie Korps posities op de heuvelrug bij Mesen en Wijtschate (Figuur 24 & Figuur 25). Mesen bevond zich in de sector van de 1e Cavaleriedivisie.

Op 31 oktober lanceerden de Duitse troepen een hevige aanval tussen Mesen en het Kanaal Ieper-Komen.³ De heuvelrug tussen Wijtschate en Mesen in werd slechts verdedigd door een dun bemande linie die geen weerstand konden bieden aan een overweldigende Duitse infanterieaanval. De regio nabij het projectgebied werd verdedigd door de Britse 1^e Cavaleriedivisie, de aanvallende troepen waren van de Duitse 26ste Divisie. Als gevolg van enkele dagen aanvallen hiervan kwam de volledige Wijtschate-Mesen heuvelrug in Duitse handen (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.26 & Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.27**). Het projectgebied bevond zich op net achter de Duitse frontlijn (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.23**).

- *Uitbouw van de stellingen 1915-1917*

De vroegste luchtfoto's die voor het studiegebied beschikbaar zijn dateren van juli 1915 (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.26**). Op deze foto's zien we een Duitse gevechtloopgraaf die net ten westen van de huizenrij in de Ieperstraat is aangelegd. Van

---

³ Edmonds 1925

daaruit was er een goed zicht richting de frontlijn die zich een 800 meter ten westen van Mesen situeerde (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.29**).

Op een Britse loopgravenkaart van 7 december 1916 staat de loopgraaf gemarkeerd als 'Oyster Reserve Trench' (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.30**).

Op een Duitse kaart staat de naam 'Westfront' aangegeven (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.31**). Vlakbij – of in – het projectgebied is met een rood vierkant en bunker gemarkeerd. Deze is wellicht aangelegd in de ruïnes van de vernielde huizen in de leperstraat. Op een Duitse luchtfoto van 4 juni 1917 (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.32**) kunnen we dankzij de vergaande Britse beschietingen die camouflage en zachte muurresten vernielden wellicht de contouren van twee bunkers herkennen die de beschietingen doorstonden.

- *Mijnenslag 1917*

In 1917 plande de Britse opperbevelhebber Sir Douglas Haig een groot offensief om het Duitse 4de Leger te verdrijven van de heuvelruggen rond Ieper en de logistieke knooppunten bij Roeselare en Torhout in te nemen.⁴ Het ultieme doel was om de stellingenoorlog te doorbreken en op te rukken naar de Duitse onderzeebootbasissen aan de kust die volgens Haig een bedreiging vormden voor de Britse vloot. Om door de Ieperboog te kunnen breken, moest eerst de frontlijn ten zuiden van Ieper rechtgetrokken worden. De Duitsers hadden de Wijtschate-Mesen heuvelrug sinds november 1914 omgevormd tot een quasi onneembare stelling. Er werd een ambitieus plan ontwikkeld om 25 diepe ondergrondse mijnen onder de Duitse frontlijn te laten ontploffen, gevolgd door een grote infanterieaanval.

In het voorjaar van 1917 kreeg het aanvalsplan vorm onder leiding van Generaal Plumer, de bevelhebber van het Britse Tweede Leger. Op 8 mei 1917 begonnen de voorbereidende beschietingen van de Duitse frontlijn en vanaf 23 mei namen ze sterk toe in intensiteit. Dit is zeer goed te bemerken op **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.32**.

Het projectgebied bevond zich in de zone die aangevallen diende te worden door Nieuw-Zeelandse Divisie bijgestaan door de 4de Australische Divisie (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.33**).

Zero Hour - het aanvalsuur –was vastgesteld op drie uur tien, vier uur tien onze zomertijd in de ochtend van 7 juni 1917. Na jarenlange ondergrondse graafwerkzaamheden bereikte de mijnenslag een hoogtepunt. Negentien dieptemijnen gevuld met in totaal 406.000 kg springstof werden onder de Duitse linies tot ontploffing gebracht. Meteen erna gingen zowat 80.000 manschappen in de aanval onder de dekking van een vuurwals. Tussen Hill 60 en Ploegsteert werden de verpulverde Duitse loopgraven snel onder de voet gelopen. De uitgezette objectieven werden volgens planning behaald. Een week na het begin van de aanval waren alle doelen bereikt, op sommige plaatsen was er meer dan 4 km terreinwinst geboekt (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.23**).

Het projectgebied werd tijdens de eerste uren van de Mesenslag meteen ingenomen. Na de veldslag kwam het op circa 2,5 kilometer achter de Britse frontlijn te liggen en maakt vanaf dan deel uit van het Britse achterland. In het aanvalsgebied van Nieuw-Zeelandse Divisie en 4de Australische Divisie waren er voor de openingsdag van de Mijnenslag, waarvan het projectgebied dus deel uitmaakte, ruim 500 doden waarvoor er geen gekend graf is.⁵ Aan Duitse zijde zijn de cijfers onbekend.

Nu de frontlijn ten zuiden van Ieper was rechtgetrokken, kon Haig's offensief richting Passendale van start gaan. Voor het projectgebied speelt de Derde Slag om Ieper een minder belangrijke rol. Het gebied bleef in het Britse achterland liggen (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.23**).

---

⁴ Edmonds 1948, Passingham 1998

⁵ Stichelbaut et al. 2024

Luchtfoto's uit de periode van net na de gevechten tonen de intensiteit van de beschietingen die aan de aanval voorafgingen. Op enkele foto's kunnen mits de voorkennis van de loopgravenkaarten ook mogelijke bunkers herkend worden. Het kan echter evengoed gaan om hoger bewaarde muurresten van de ruïnes van woningen. Na de verovering van de Mesen-Wijtschate heuvelrug werd de regio bezet door geallieerde troepen en werden de (mogelijke) bunkers wellicht door de geallieerden gebruikt.

Op 22 december 1917 zien we ook een gedetailleerde luchtfoto duidelijke schaduwen die wijzen op opstaande muurresten of een bunker. Ook op een Duitse loopgravenkaart van maart 1918 worden deze structuren als mogelijke bunkers herkend (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.36**).

- *Duitse voorjaarsoffensief en bevrijdingsoffensief*

Gedurende de volledige winter bleef het projectgebied achter de geallieerde frontlijn liggen. Pas in het voorjaar van 1918 veranderde de situatie aan het front drastisch. In een laatste poging de kanaalhavens te bereiken lanceerden de Duitse troepen langs het Westelijke Front een grootschalig voorjaarsoffensief. Op 9 april ging Operatie Georgette van start in Noord-Frankrijk, een dag later werd er ook gevochten in de zuidelijke leperboog. De sector die de regio ten oosten van Mesen en Wijtschate omvatte werd verdedigd door de Britse 19e divisie. Op 10 april werd deze sector onder de voet gelopen als gevolg van Duitse aanvallen. De Britten werden teruggedrongen tot aan de westelijke rand van Mesen.

De sector werd verdedigd door de Britse 57ste Brigade, de aanvallende troepen behoorden tot de Duitse 17de Reservedivisie. Ondertussen werd de Zuid-Afrikaanse Brigade opgeroepen vanuit reserveposities (War Diary WO95/1779) en naar de Wijtschate-Mesen heuvelrug gestuurd om tegenaanvallen uit te voeren.⁶ Ze slaagden erin om op te rukken tot in Mesen maar werden onder druk van machinegeweervuur en artilleriebeschietingen teruggedrongen tot de westelijk rand van Mesen. Aanvallen en tegenaanvallen wisselden zich af tot wanneer er als gevolg van Duitse vooruitgang bij Hill 63 een terugtrekking nodig was. Het projectgebied kwam hierdoor in Duits gebied te liggen.

Nauwelijks enkele dagen later trokken de Britten het gros van hun troepen terug uit de leperboog en op 16 april werd de volledige leperboog opgegeven en schoof de frontlijn terug naar de startposities voort de Derde Slag om Ieper. In het zuiden van de leperboog viel op 25 april ook de Kemmelberg in Duitse handen en slaagden de aanvallers erin om op te rukken tot vlakbij Loker. Nooit eerder in de oorlog lag de frontlijn zo dicht bij de stad Ieper. Op latere luchtfoto's of loopgravenkaarten zien we geen nieuwe of bijkomende structuren (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.39**). Ook de eerder waargenomen loopgraaf en mogelijke bunker zijn niet zichtbaar.

Het projectgebied wordt uiteindelijk door Britse troepen bevrijd tijdens het eindoffensief op 29 september 1918.⁷

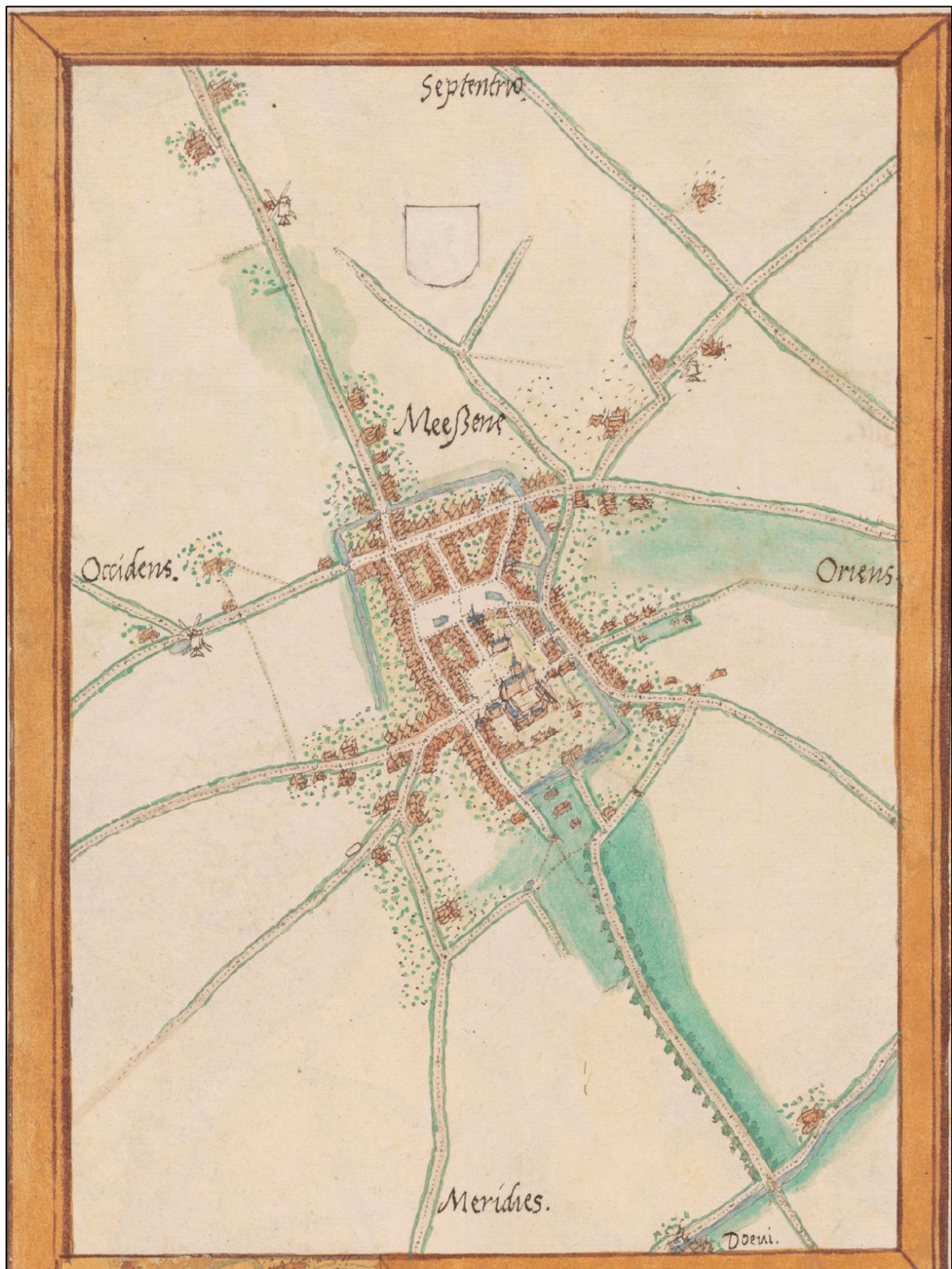
Alle gekarteerde sporen zijn weergegeven op **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.40**. Algemeen kunnen we stellen dat er een lage densiteit is aan oorlogssporen binnen het kleine projectgebied. Een bijkomende moeilijkheid is de beperkte grootte van het projectgebied

---

⁶ Edmonds 1937

⁷ Edmonds & Maxwell-Hyslop 1947

waardoor puntstructuren zoals een mogelijke bunker door onnauwkeurigheden bij een georeferentie net wel of net niet binnen de contouren zullen komen te vallen.

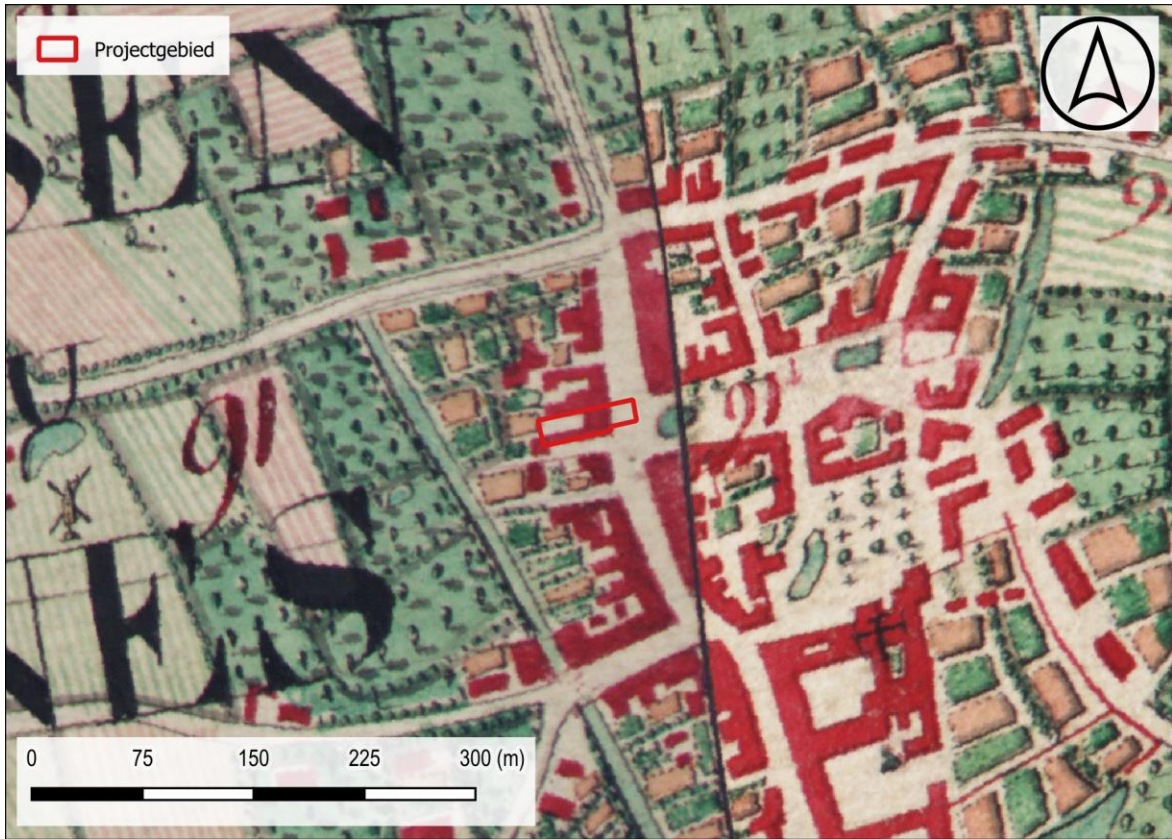
Figuur 15: Deventerkaart, ca. 1505-75 (© Biblioteca Digital Hispánica)

Figuur 16: Situering projectgebied t.a.v. Deventerkaart, ca. 1505-75 (© Biblioteca Digital Hispánica)

Figuur 17: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

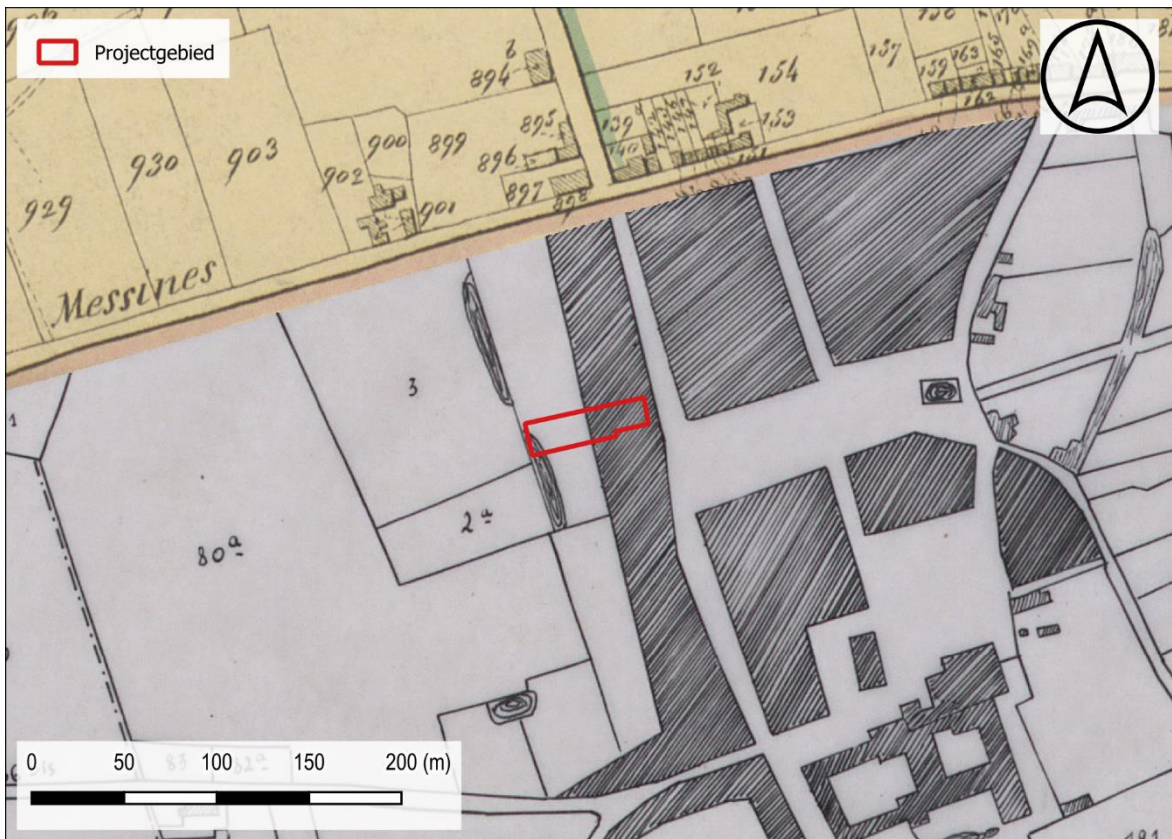
Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. Ferriskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)

Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)

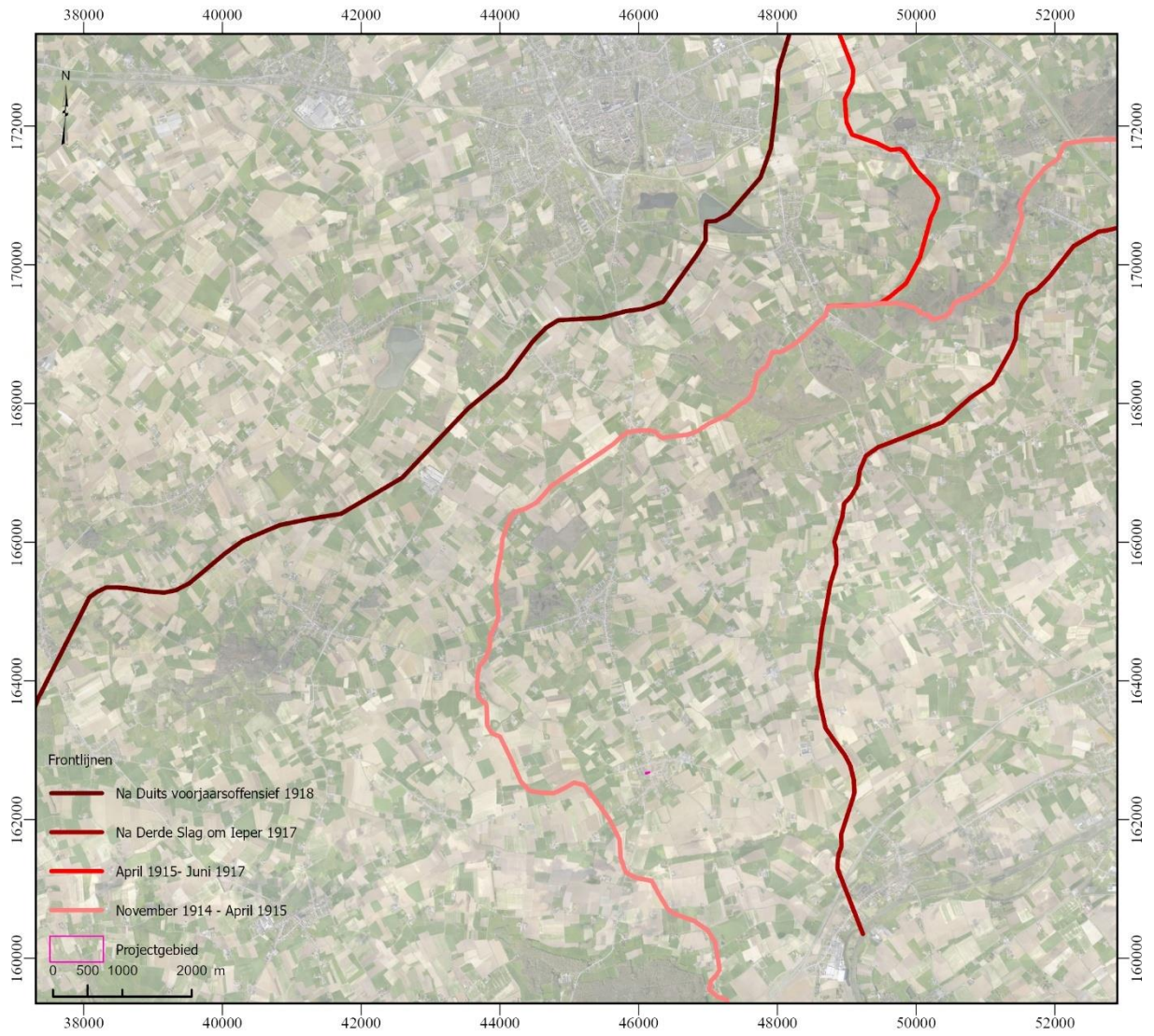
Figuur 20: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt)

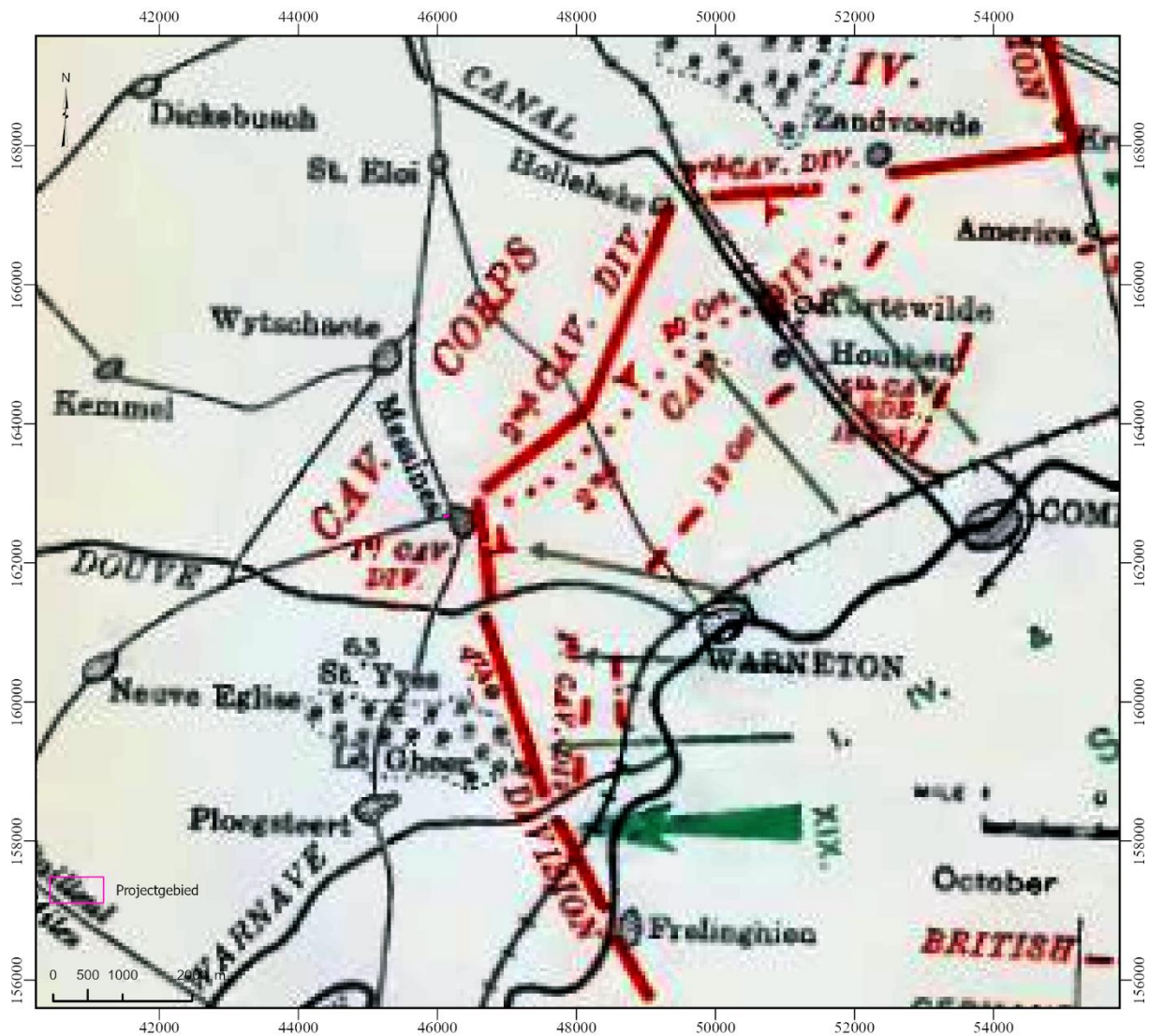
Figuur 21: Situering projectgebied t.a.v. Popkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt)

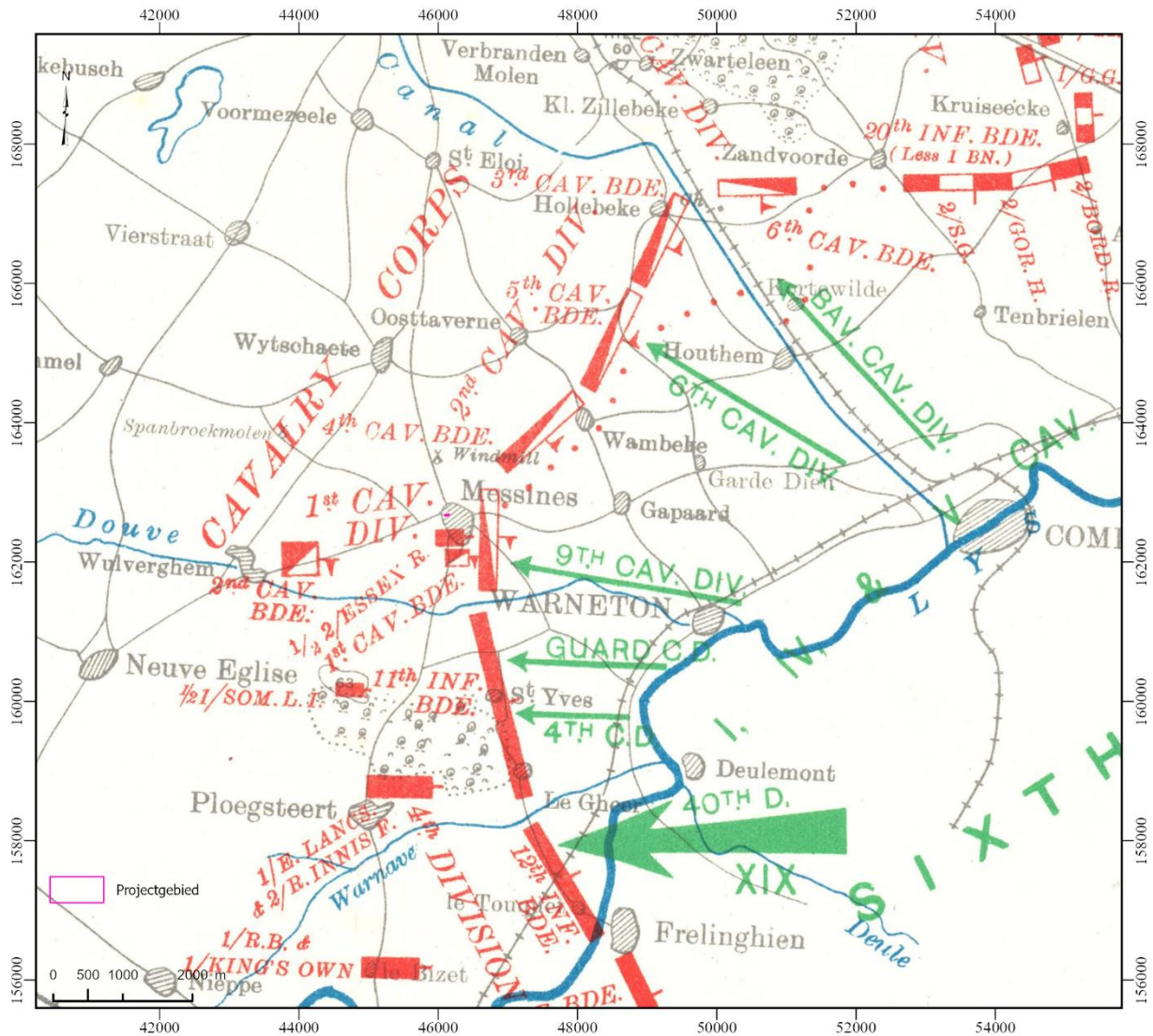
Figuur 22: Watercolour of the front-line soldier Adolf Hitler: Ruin of a Monastery in Mesen (December 1914)

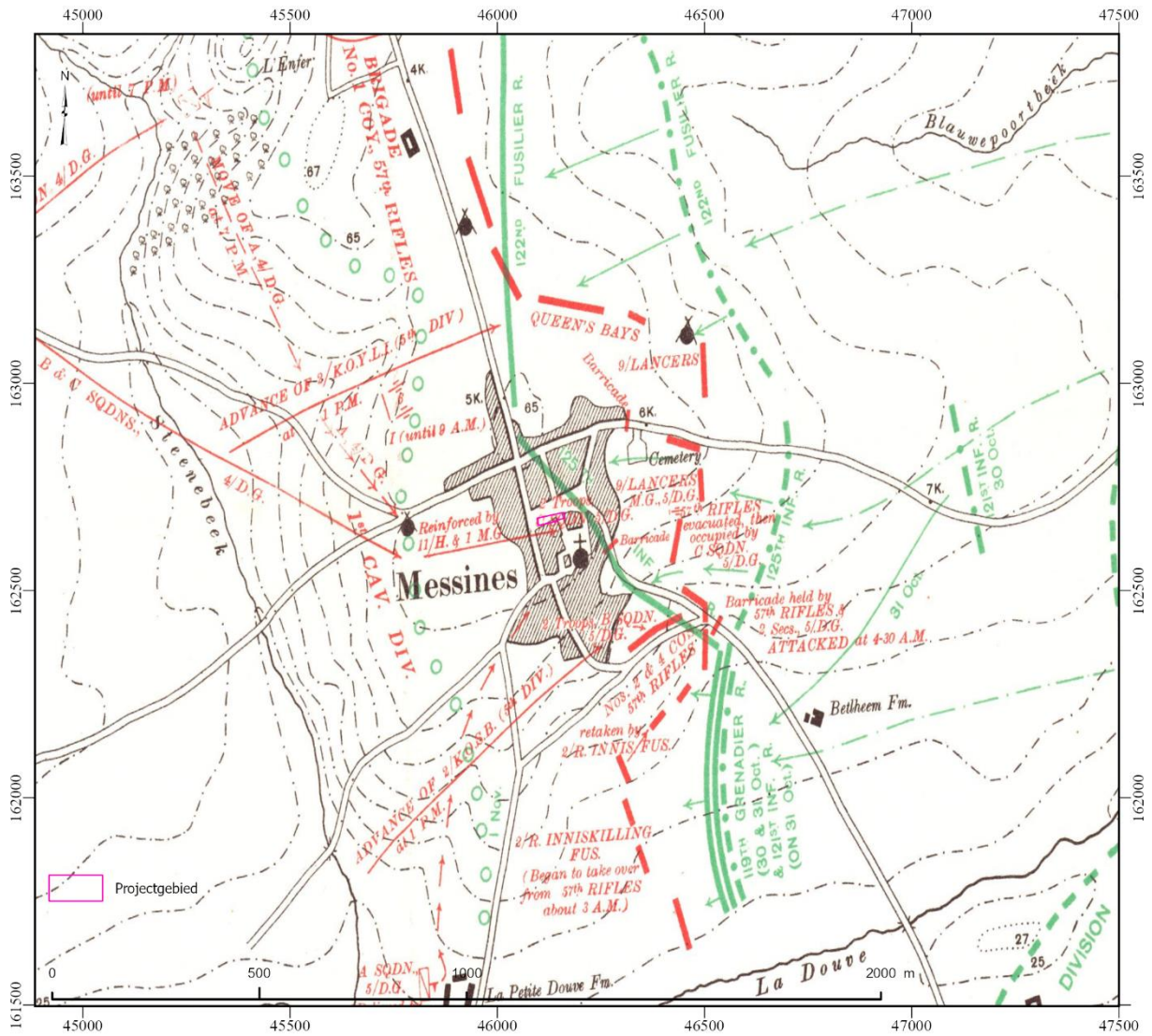
Figuur 23: Ligging van het projectgebied ten opzichte van de voornaamste frontlijnen (bron orthofoto: agiv.be)

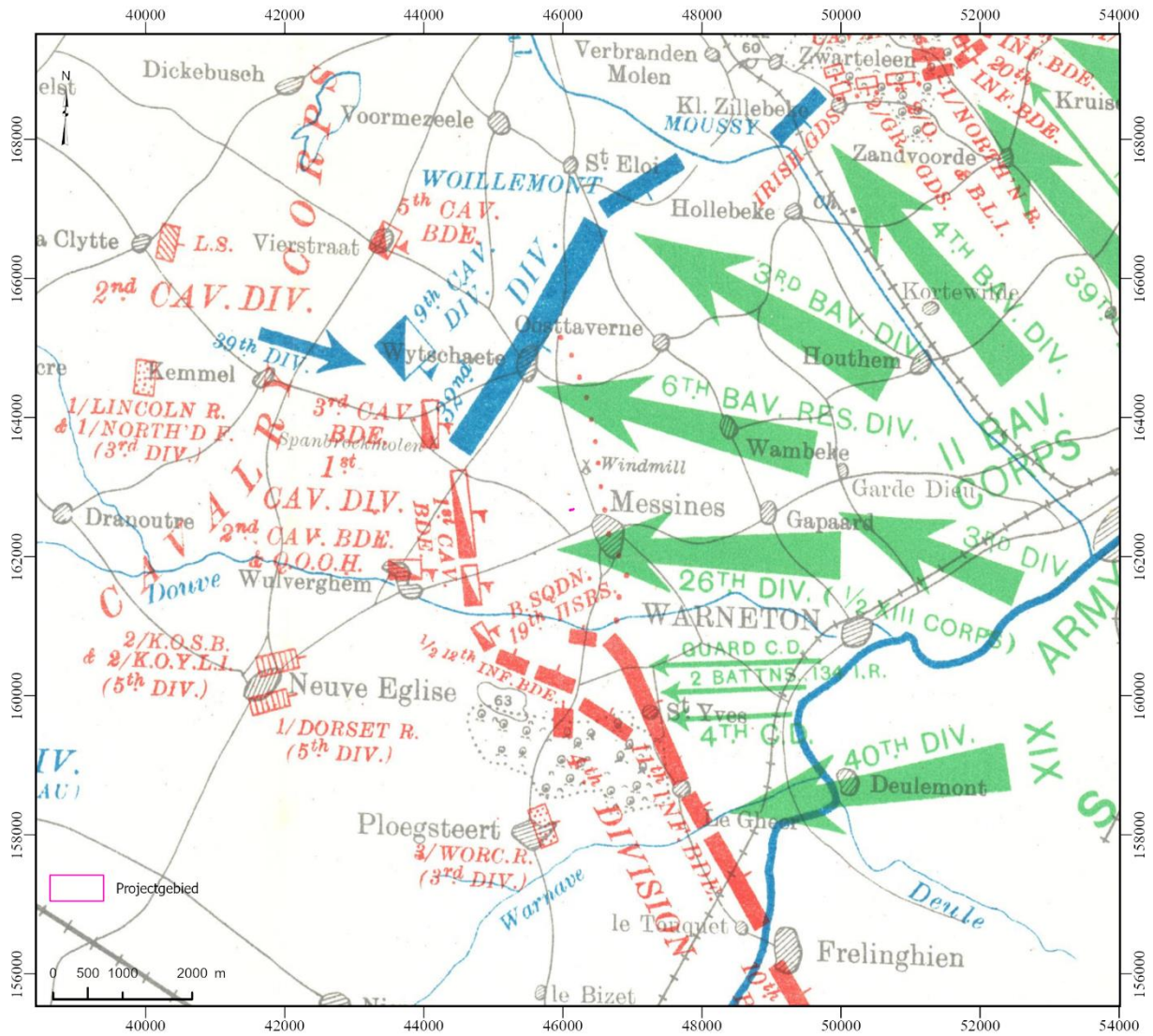
Figuur 24: Britse situatiekaart en frontlijn op 18-21 oktober 1914 (Edmonds 1925)

Figuur 25: Britse situatiekaart en frontlijn op 21 oktober 1914 (Edmonds 1925)

Figuur 26: Britse situatiekaart en frontlijn op 31 oktober 1914 (Edmonds 1925)

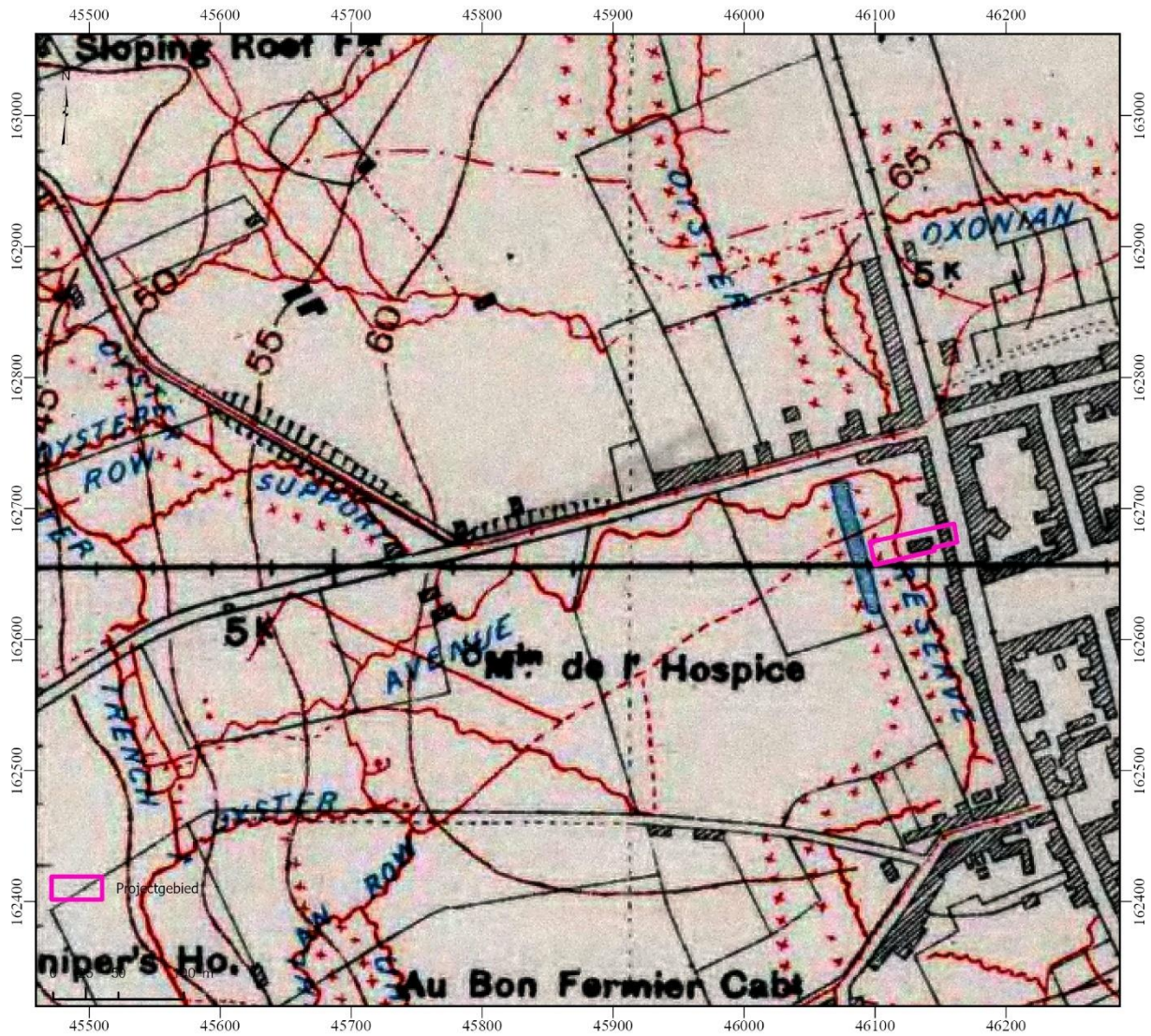
Figuur 27: Britse situatiekaart en frontlijn op 1 november 1914 (Edmonds 1925)

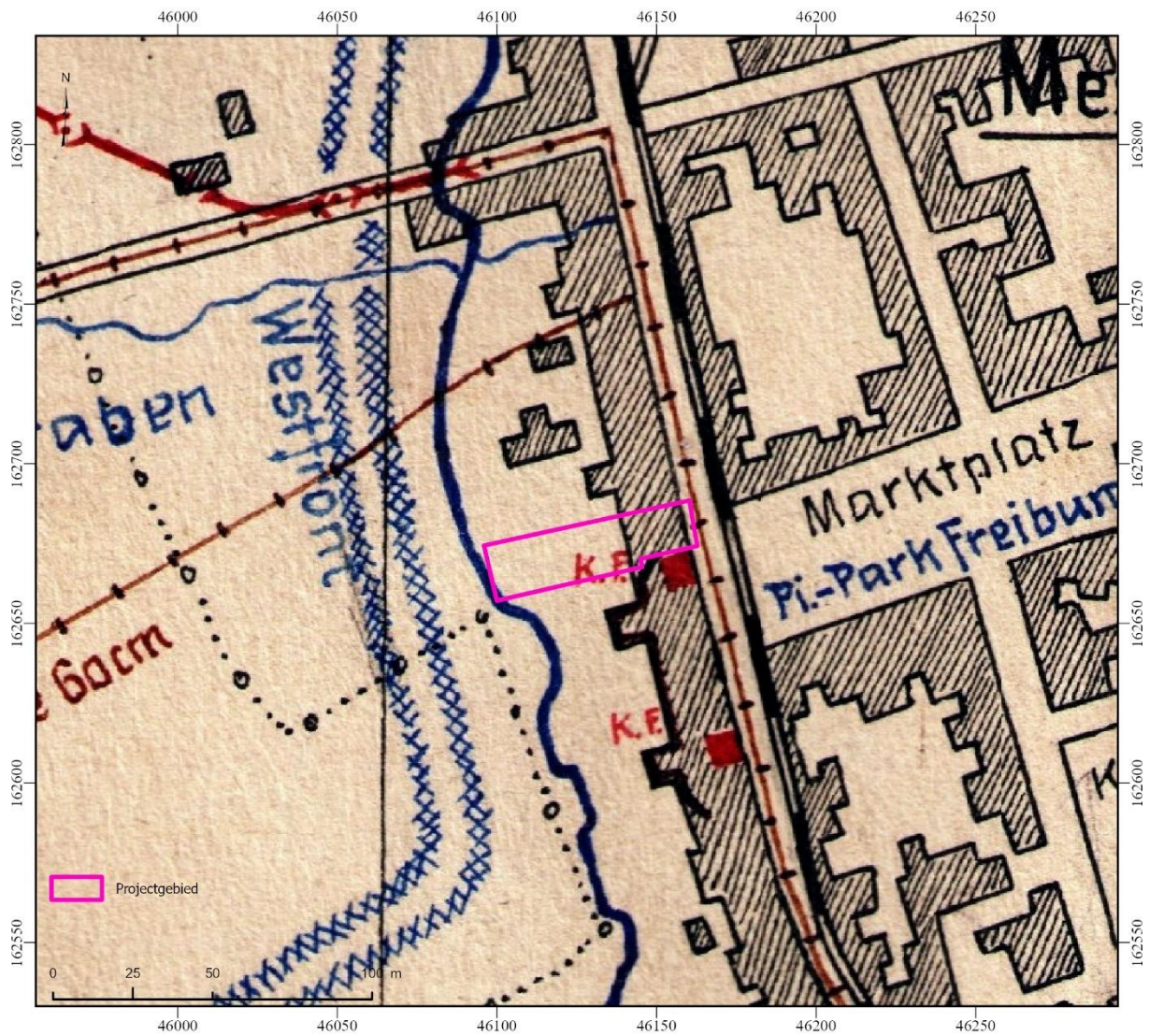
Figuur 28: Britse luchtfoto 4 juli 1915 (bron IWM)

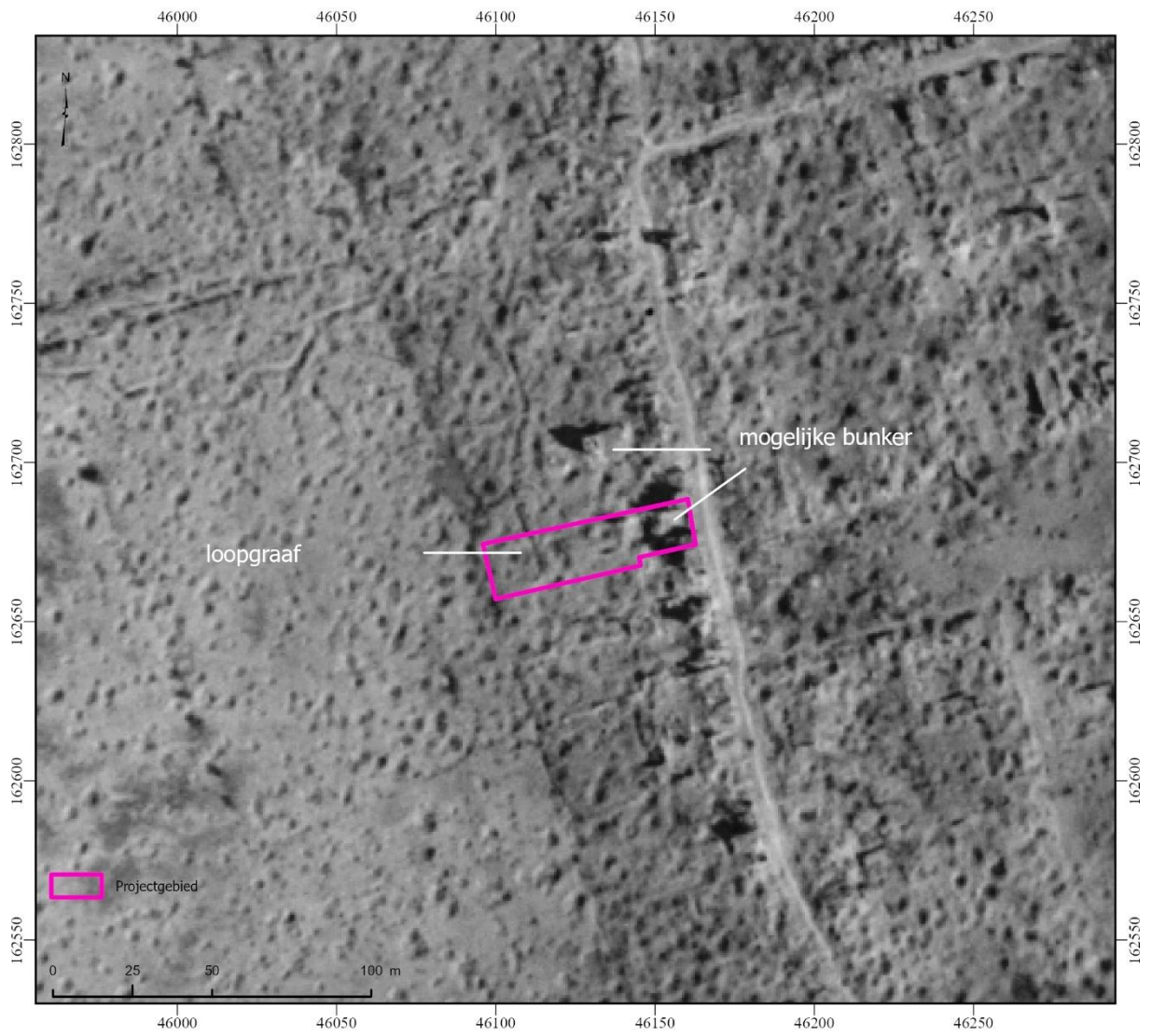
Figuur 29: Britse luchtfoto 27 juli 1915 (bron: IWM)

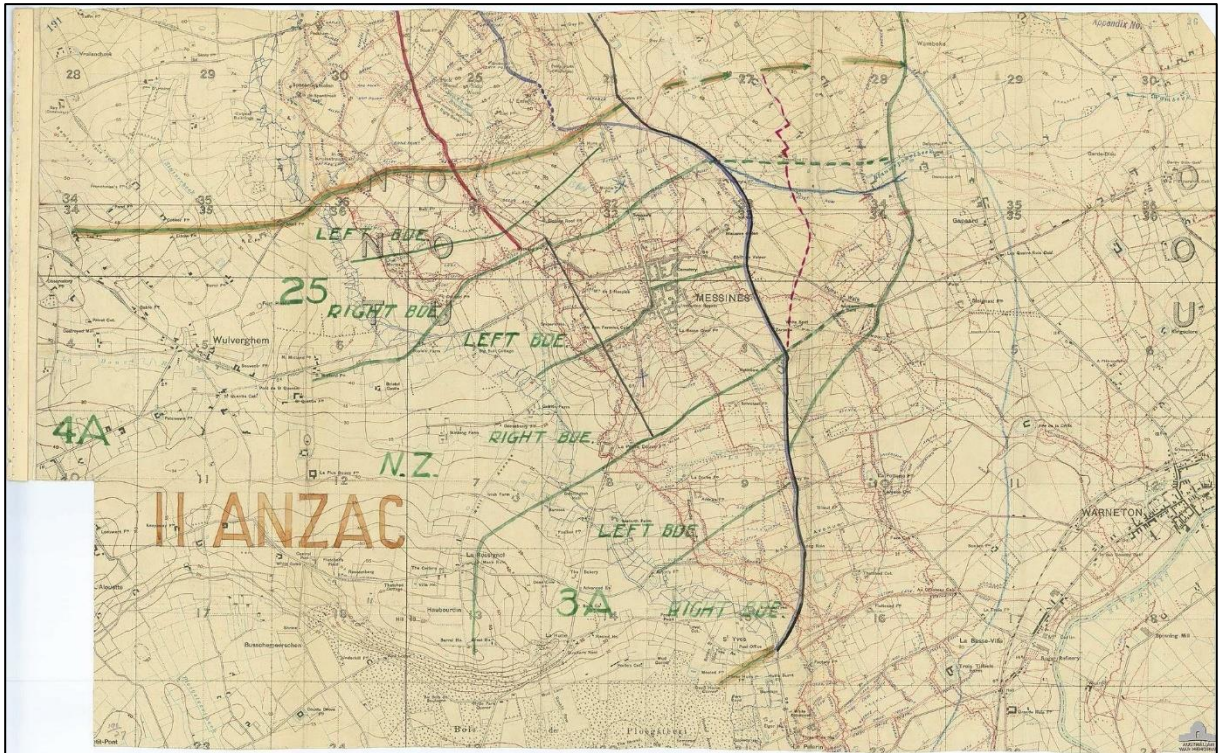
Figuur 30: Britse loopgravenkaart 7 december 1915 (bron: Trench Map Archive cd)

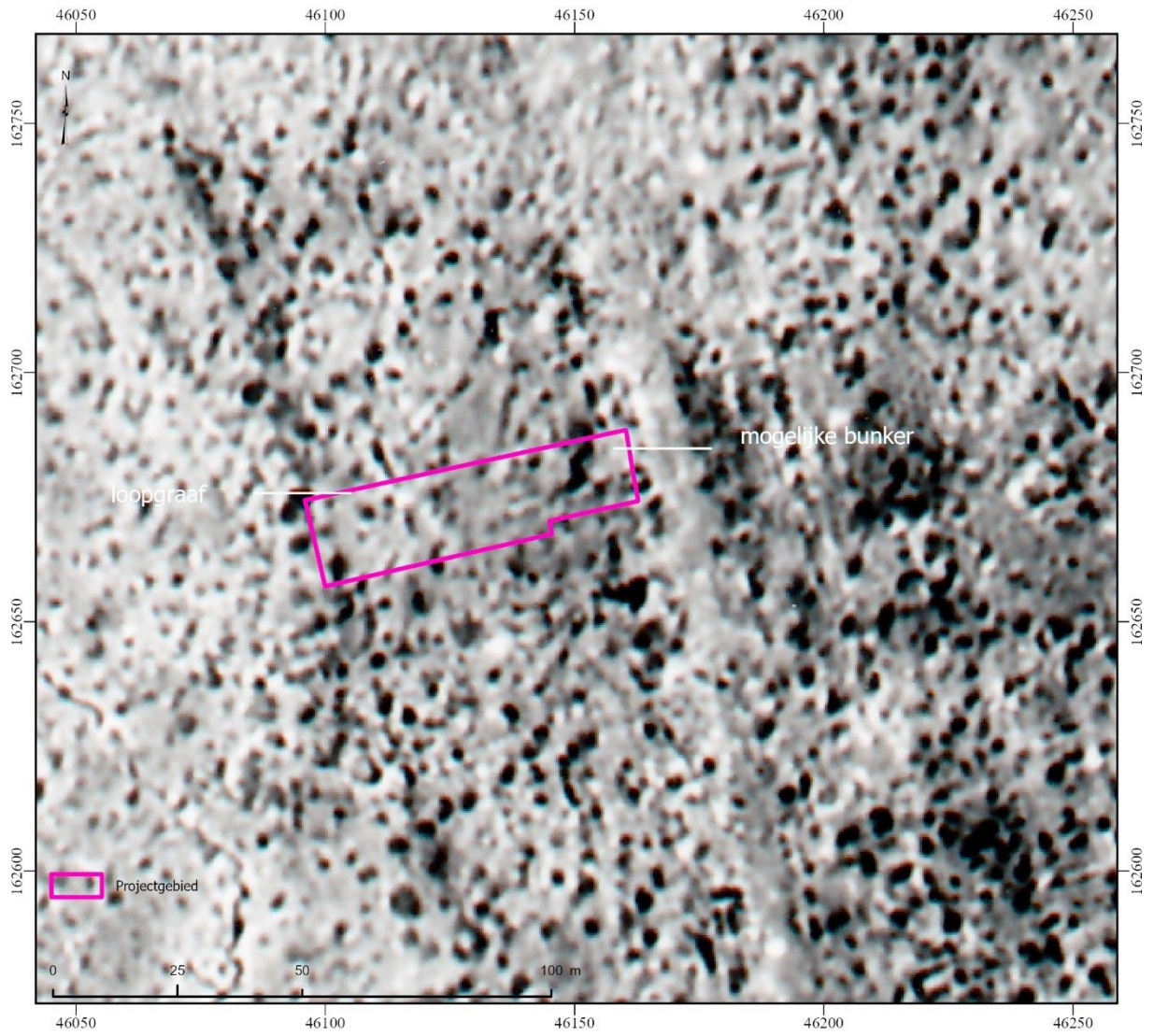
Figuur 31: Duitse loopgravenkaart 1 maart 1917 (bron: IFFM)

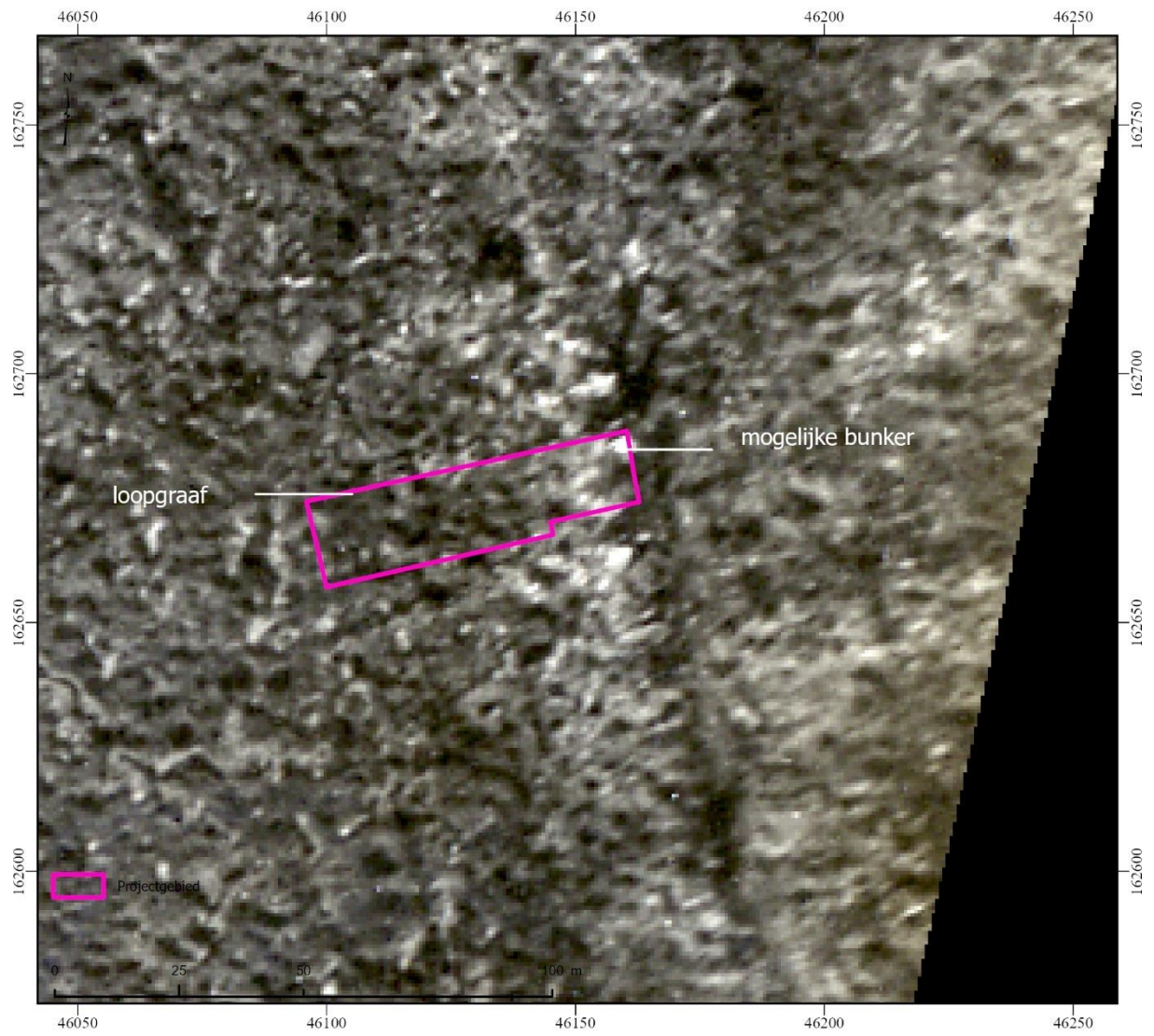
Figuur 32: Britse luchtfoto 4 juni 1917 (bron: MC Masters University)

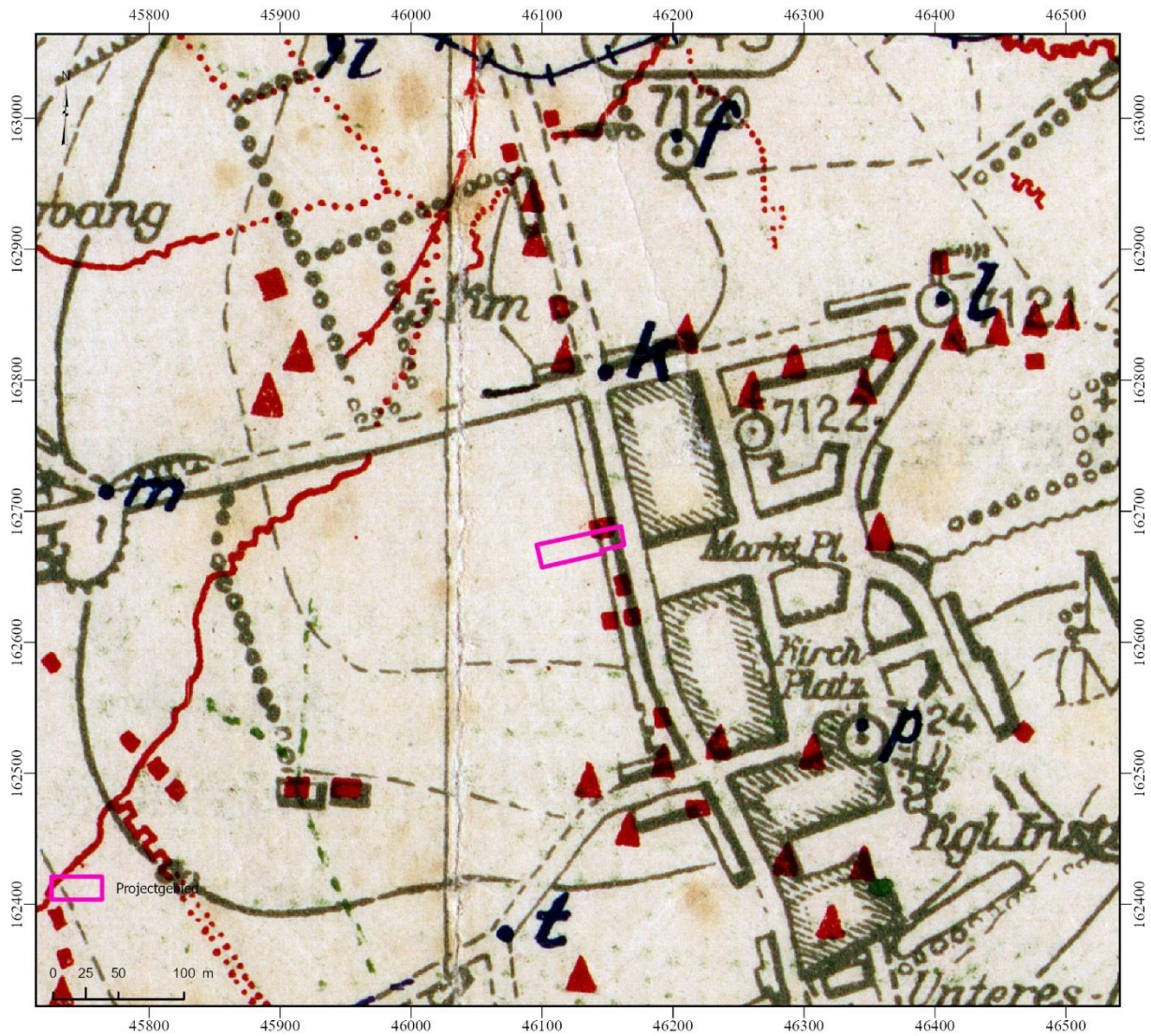
Figuur 33: Planningskaart met de aanvalszones per divisie (bron: AWM)

Figuur 34: Duitse luchtfoto 14 juni 1917 (bron: BayHauptSta)

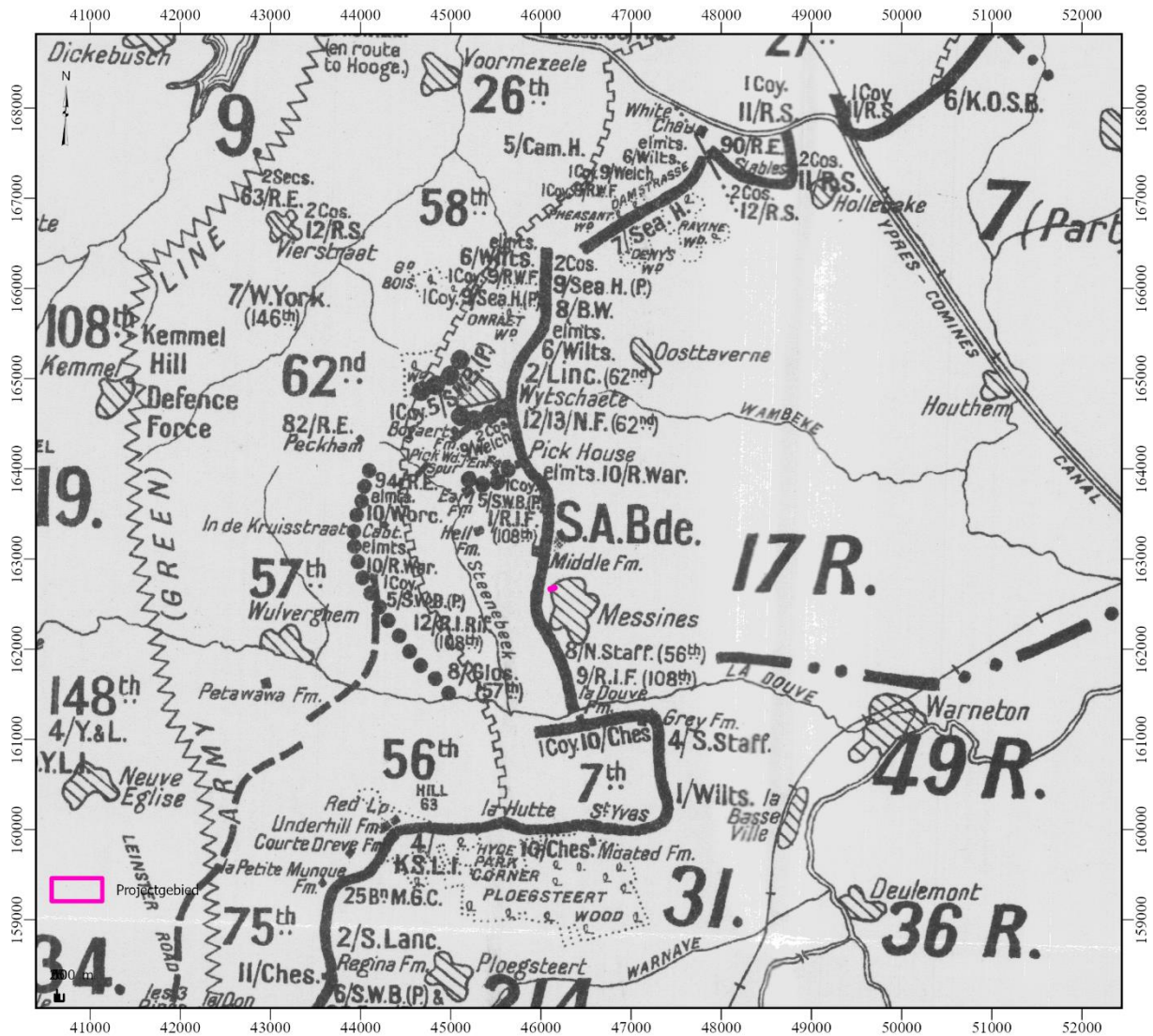

Figuur 35: Britse luchtfoto 22 december 1917 (bron: KLM-MRA)

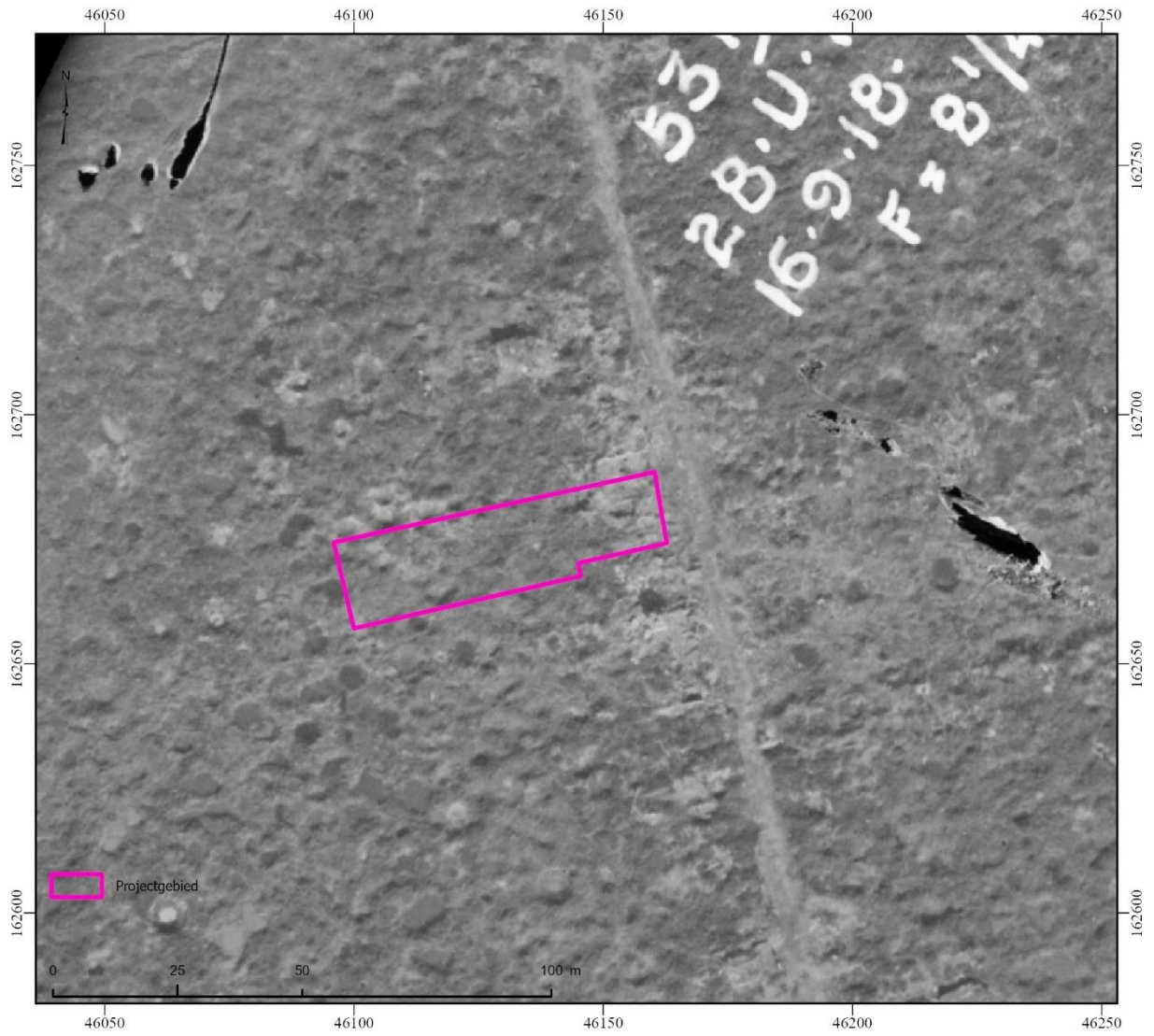

Figuur 36: Duitse loopgravenkaart 22 maart 1918 (bron: IFFM)

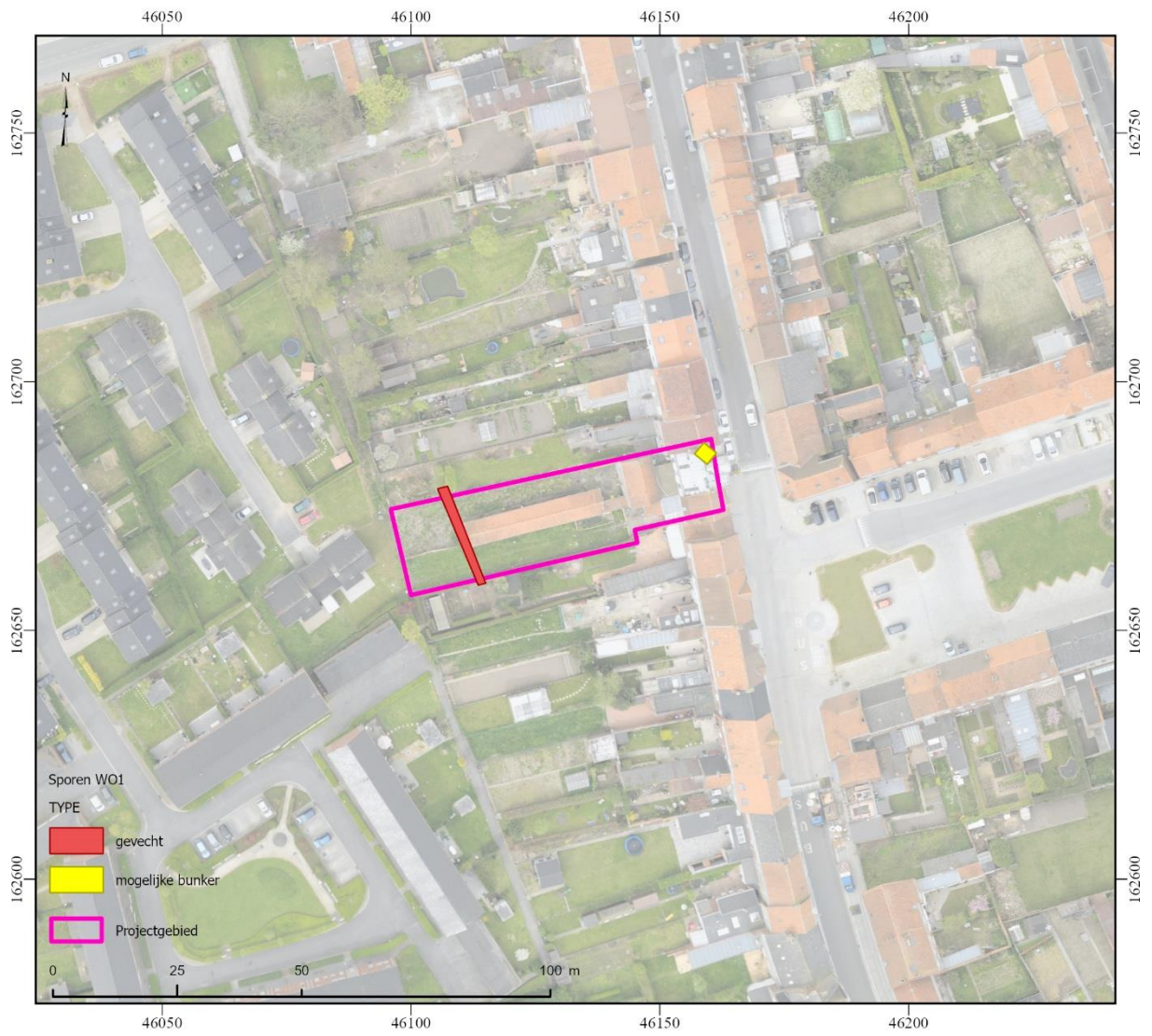

Figuur 38: Britse situatieschets 11 en 12 april 1918 (bron: Edmonds 1937)

Figuur 39: Britse luchtfoto 18 september 1918 (bron: IWM)

Figuur 40: Overzicht gekarteerde sporen (bron orthofoto: Informatie Vlaanderen)

Figuur 41: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt)

Figuur 42: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt)

Figuur 43: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt)

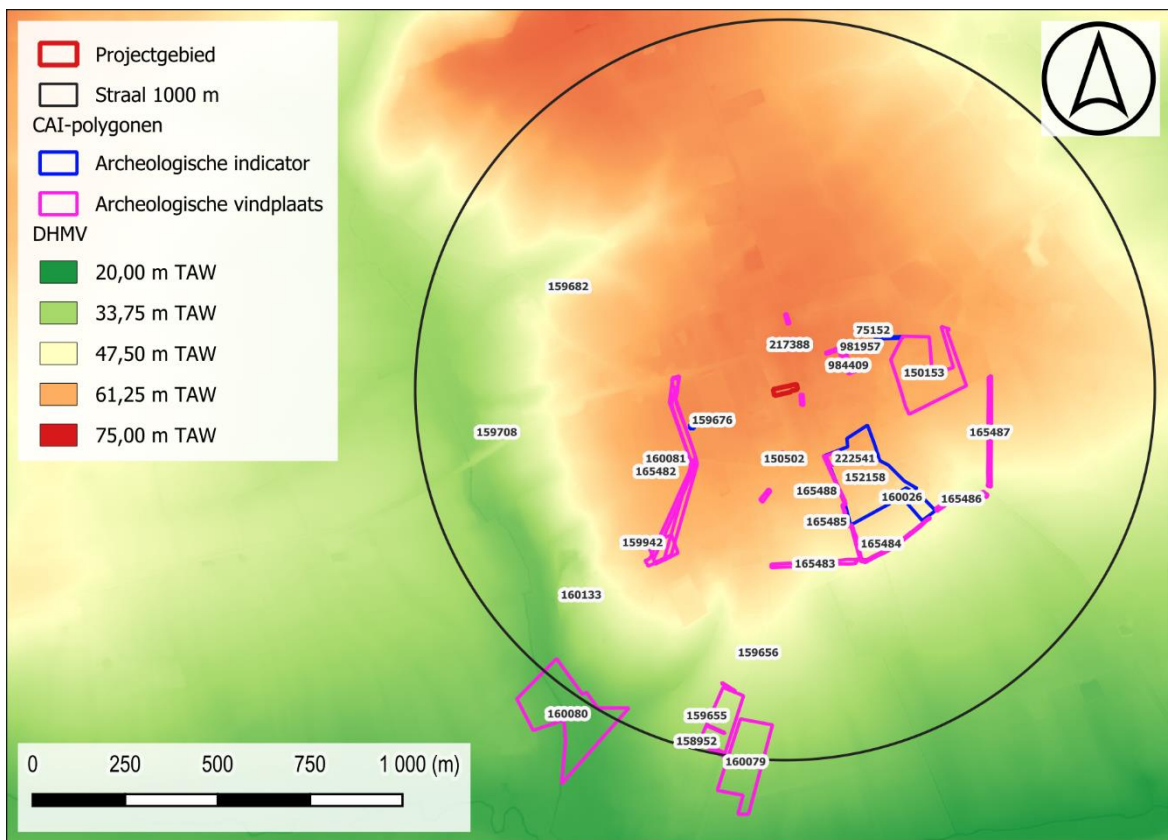
Figuur 44: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt)

Figuur 45: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt)

1.2.3 Archeologisch kader

In de stadskern van Mesen is reeds veelvuldig archeologisch onderzoek verricht. Hierbij werden voornamelijk relictten aangetroffen uit WOI. Bij rioleringswerken doorheen de stad zijn echter ook sporen waargenomen uit de Romeinse periode die doen vermoeden dat de stad terug gaat op een veel oudere voorloper. Daarnaast zijn eveneens sporen aangetroffen van bewoning, begraving en artisanale activiteiten tijdens de volle en late middeleeuwen. Een opmerkelijke vondst werd aangetroffen aan de Vierkoningenstraat aan de oostelijke zijde van de stad. Hier werden nog enkele lithische artefacten aangetroffen verspreid over het terrein die vermoedelijk te dateren zijn in het (finaal)paleolithicum. De context van deze artefacten is echter ongekend. Daarnaast zijn ook een groot aantal cartografische indicatoren aangeduid op het kaartblad van de CAI. Dit betreft in hoofdzaak WOI-structuren waaronder meerdere '(deep) dugouts', waaronder de dugout '5 kilometre' ten oosten van de leperstraat. De gekende waarden wijzen onlosmakelijk op een omgeving die reeds werd bezocht tijdens de steentijden en met zekerheid werd bewoond sinds de Romeinse periode tot op heden.

Figuur 46: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

150153	<p>Mechanische prospectie</p> <p>Middenpaleolithicum: Verfrissings afslag van een vuistbijl</p> <p>Finaalpaleolithicum: Chips, afslagen, kernverfrissingsafslag en 1 klingfragment. Vervaardigd uit zwarte, licht doorschijnende vuursteen.</p>
--------	---

	<p>Metaaltijden: Weinig gevonden en in slechte staat, niet determineerbaar</p> <p>Late middeleeuwen: Waarschijnlijke oude gracht die bij stadversterking hoorde</p> <p>Bron: De Gryse, J & Ryssaert, C. 2009: Proefsleuvenonderzoek Mesen-Vierkoningenstraat, onuitgegeven rapport, Vlaamse Maatschappij voor sociaal wonen, pp. 21</p>
150502	<p>Opgraving</p> <p>WOI: Duitse stellingen: Duitse loopgraaf over lengte van 35m, westzijde: 2 aansluitende shelters, aanzet vertakking (2de Duitse linie), enkel onderkant loopgraven is bewaard: houten goot voor afwatering</p> <p>Bron: Dewilde M., 2004. Mesen - Armentiersstraat, onuitgegeven rapport.</p>
158952	<p>Mechanische prospectie</p> <p>WOI: Luchtfoto's tonen Duitse linies: Sleuf 1: N-Z gerichte frontlinie (met zandzakken, houtresten, brandsporen) en O-W gerichte verbindingsloopgraaf (met golfplaten, houtresten, houten paaltjes) werden aangesneden.</p> <p>Sleuf 2: N-Z gerichte frontlinie geattesteerd door overlangse en haakse bodemplanken. Er zijn aanwijzingen dat deze loopgraaf enkele malen hergraven is. In deze sleuf ook een O-W gerichte verbindingsloopgraaf, T-vorm (allerlei houtresten, prikkeldraad, munitiekist met inhoud, golfplaat) Op het einde van de sleuf komt een 10 m lang spoor voor dat het restant kan zijn van een shelter of een vergraven context. Ook aan de straatkant werd iets dergelijks vastgesteld.</p> <p>Sleuf 3: Luchtfoto's tonen N-Z gerichte frontlinie en N-Z gerichte ontubbeling van de frontlinie. Het archeologisch onderzoek leverde vergraven contexten op die nogal wat houtresten bevatten. Mogelijk zijn dit de verwachte loopgraven.</p> <p>Duits Mausergeweer, allerlei flessen, stof om shelters te verduisteren/camoufleren, talrijke patronenclips,</p> <p>Bron: Verboven H. (red.) 2012, Syntheserapport over de aanpak, methodiek, resultaten en aanbevelingen van het WO I erfgoed onderzoek, Intern Rapport Onroerend Erfgoed, Brussel.</p>
159655	<p>Geofysisch onderzoek</p> <p>WOI: 2 rechthoekige structuren kunnen wellicht in verband gebracht worden met bunkers, communicatieloopgraven, waarvan sommige een grote hoeveelheid metaal moeten bevatten</p> <p>Bron: Dewilde M. & Wyffels F., info geofysisch onderzoek i.k.v. WO I-erfgoedonderzoek</p>
159942	<p>Opgraving</p> <p>WOI: ondergrondse bunkers, zeer goed bewaarde loopgraven</p> <p>Bron: Mail + foto's M. Dewilde & H. Verboven (OE)</p>
160079	<p>Geofysisch onderzoek</p> <p>WOI: rechthoekige structuur die kan geïnterpreteerd worden als bunker, communicatieloopgraven, 'redoubt or possibly an island traverse'</p> <p>Bron: Masters P., Archaeological and Landscape Survey of Flanders Fields: Geophysical Survey of WW1, Cranfield Forensic Institute Report no. 54</p>
160080	<p>Geofysisch onderzoek</p>

	<p>WOI: 'communication or support trenches', korte kromme anomalieën die mogelijk wijzen op 'saps' = naderingsloopgraven WO I</p> <p>Bron: Masters P., Archaeological and Landscape Survey in Flanders Fields: Geophysical Survey of WW1, Cranfield Forensic Institute report no. 54</p>
160081	<p>Geofysisch onderzoek</p> <p>WOI: Duitse communicatieloopgraven, resten van tweede Duitse linie of reserveloopgraaf</p> <p>Bron: Masters P., Archaeological and Landscape Survey of Flanders Fields: Geophysical Survey of WW1, Cranfield Forensic Institute Report no. 54</p>
165482	<p>Opgraving</p> <p>Romeinse tijd: greppels in het noorden van WP1, geassocieerd met houtskool en aardewerkfragmenten.</p> <p>Nieuwe tijd: perceelsgreppels</p> <p>WOI: Duitse bunker, ondersteuningsloopgraaf in het zuiden van WP1. Gekend op basis van cartografische en fotografische bronnen. De loopgraaf werd Eckhert Graben genoemd door de Duitsers, Uhlan support door de Britten. In 1917 vernietigd op verschillende plaatsen. Ongeveer 1meter onder het archeologisch vlak werden loopplanken aangetroffen. Elders ook wandplanken bewaard. telefoonkabel, kabelgoot, smalspoor.</p> <p>Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.</p>
165483	<p>Opgraving</p> <p>Vroeg-Romeinse tijd: Greppels, o.a. 3 parallel verlopend, met andere greppels er loodrecht op. En een tweetal paalkuilen. Datering op basis van fragmenten handgevormd aardewerk. Twee brandrestengraven</p> <p>Middeleeuwen: greppel</p> <p>WOI: Duitse en Britse loopgraven</p> <p>Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.</p>
165484	<p>Opgraving</p> <p>Late middeleeuwen: Bakstenen steenoven. 7m lang en 3,5 m breed. Naar de gebruikte baksteenformaten te dateren op het einde van de 14de eeuw.</p> <p>WOI: loopgraven, ondergrondse tunnels</p> <p>Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.</p>
165485	<p>Opgraving</p> <p>20ste eeuw: bomkraters</p>

	Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.
165486	Opgraving 20 ^{ste} eeuw: Duitse kabelsleuf Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.
165487	Opgraving Late middeleeuwen: Greppels en enkele paalkuilen, gedateerd op basis van het aardewerk in de 13de - 14de eeuw. WOI: bomkraters, schuttersput en loopgraven Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.
165488	Opgraving Late middeleeuwen: riolen Nieuwe tijd: 3 verschillende fasen, in associatie met het tracé van de Daalstraat, kuilen, greppels, bakstenen muren. 20 ^{ste} eeuw: Bomkraters Bron: Verdegem, S, Billefont, J, Genbrugge, S 2013: Archeologisch onderzoek. Mesen. Aquafin Collector, Adede rapport 28, s.l.
217388	Opgraving Vroege middeleeuwen: inhumatiegraf. Datering is gebaseerd op de aanwezigheid van een scherp handgevormd aardewerk. mogelijk Romeins Volle middeleeuwen: In alle werkputten werden restanten van een wegtracé teruggevonden. In wp 1 als een onduidelijk laagje keien. In wp 1, 2, 4 als een hoofdzakelijk bruin- zwart gekleurde laag. Datering is gebaseerd op de associatie met aardewerk. Late middeleeuwen: Grachten en greppels, te dateren 11e- 13e eeuw, afvalkuil, met roodbeschilderd en grote hoeveelheid grijs aardewerk, 18 ^{de} eeuw: Bakstenen riool. 20 ^{ste} eeuw: Afvalkuilen, in verband te brengen met einde WOI, bakstenen constructies en muurresten. Bron: Trommelmans R., Vanhoutte Ch. 2014: Archeologische opgraving Mesen Dorpskernonderzoek (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport, Ingelmunster.
222541	Opgraving Romeinse tijd: knekelputje, secundaire context, niet gedateerd - gebruiksperiode van het klooster, In het oosten van het terrein werden de resten van mogelijks twee grachten met een Romeinse datering aangetroffen. Deze liepen parallel en heuvelafwaarts richting het zuiden tot zuidoosten. De functie van de grachten was waarschijnlijk ontwatering van de omliggende percelen in zuidelijke richting, hoewel het hier ook om

	<p>een omgrachting van een woonerf kan gaan. Naast deze grachten waren ook enkele, soms vrij diepe, kuilen aanwezig met een Romeinse datering.</p> <p>Volle middeleeuwen: Een tweede fase van menselijk activiteit op de site start tijdens de volle middeleeuwen. Vanaf ten vroegste het einde van de 9de eeuw doorheen de rest van de volle middeleeuwen en waarschijnlijk een deel van de late middeleeuwen werd deze locatie opnieuw gebruikt als een plaats waar afval kon worden gedumpt. Het betreft zowel bouwafval als huishoudelijk afval. Daarnaast werd er waarschijnlijk opnieuw leem ontgonnen, getuige de soms vrij diepe kuilen met een groot oppervlak, funderingen in ijzerzandsteen</p> <p>2de helft 13de eeuw: In deze zone werd een voor het grootste deel uit baksteen bestaande structuur aangetroffen die vrij diep gefundeerd was. Deze was te dateren vanaf 1250 n.Chr.</p> <p>17de-18de eeuw: Een vijfde fase lijkt gevormd door de aanwezigheid van een afvalput net ten noordwesten van de goten die de grote ijzerzandstenenvleugel omzomen. De vulling van deze afvalput bevat glaswerk dat te dateren valt in het tweede kwart van de 17de eeuw. In een zesde fase - na de tweede helft van de 17de eeuw en voor het derde kwart van de 18de eeuw en waarschijnlijk in het jaar 1776 - lijken de oude ijzerzandstenen structuren afgebroken en vervangen door een bakstenen vleugel die de vorm van het huidige perceel vormen. Deze structuur is zichtbaar op de kaart van Ferraris en lijkt dus al tegen het vierde kwart van de 18de eeuw gebouwd.</p> <p>WOI: Een zevende fase in de geschiedenis van deze site speelt zich af tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hierbij werden grote delen van het klooster vernield, iets wat zich ook uit in het aantreffen van puin- en ophogingslagen in veel de gebouwstructuren en op de vermoedde kelderniveaus. In de vloeren aangetroffen in het noordwestelijk deel van het terrein bevonden zich ook enkele lege obussen. Ook het zuidoostelijk deel van het terrein droeg hiervan sporen en dit voornamelijk onder de vorm van een grote en diepe verstoring van de ondergrond.</p> <p>Onbepaald: In de achtste en laatste geregistreerde fase werd in het westen van het terrein na de Eerste Wereldoorlog een fabriek aangelegd in het westelijke deel van het projectgebied. Deze werd ten dele op de oude muren van het Koninklijk Gesticht gebouwd. De fabriek had oorspronkelijk de bedrijfsnaam Trachez, wat later veranderde naar Spinnekop.</p> <p>Bron: Galloo M. 2022: Archeologische opgraving Mesen Kerkstraat-Daalstraat (prov. West-Vlaanderen). Verslag van resultaten. Eindverslag, Ingelmunster.</p>
981957	<p>Mechanische prospectie</p> <p>Late middeleeuwen/Nieuwe tijd: Er werden vijf kuilen aangetroffen binnen het plangebied. Vier van deze kuilen konden op basis van aardewerk gedateerd worden, namelijk twee kuilen uit de 14de-15de eeuw en twee kuilen uit de 15de-17de eeuw.</p> <p>WOI: Er werd één bomkrater aangetroffen binnen het plangebied. Hierin werden geen vondsten gedaan.</p> <p>Post WOI: Ter hoogte van het plangebied werden twee fasen van ophogingen herkend. Een eerste fase die in de vroegmoderne periode kan worden gesitueerd en een recent ophogingspakket waarin plastic aanwezig was.</p> <p>Onbepaald: Er werden twee greppels aangetroffen die niet gedateerd konden worden. Eén van de greppels had een bleekgrijze vulling, de andere van sterk uitgelopen.</p>

	Bron: Arnouts M. 2020: Nota Proefputtenonderzoek Mesen Ketelstraat (prov. West-Vlaanderen), Ingelmunster.
984409	<p>Mechanische prospectie</p> <p>Late middeleeuwen/Nieuwe tijd: Verschillende kuilen met onduidelijke functie en datering. Twee paalsporen met onduidelijke datering. Bakstenen resten van een goot en een muur. Onder deze bakstenen structuren werden restanten gevonden van een muur opgebouwd met zandsteenblokken en drie parallelle greppels. Vondsten uit deze sporen omvatten aardewerkscherven (grijsbakkend, roodbakkend, steengoed, faience) en metaal (gebogen sikkelblad) en zijn breed te dateren vanaf de late middeleeuwen tot in de nieuwe tijd. In één kuil werd een deel van een varkenskarkas aangetroffen waarvan de beenderen nog in anatomisch verband lagen.</p> <p>WOI: Vier bomkraters uit de Eerste Wereldoorlog, waarvan één met archeologische vondsten en onontpofte munitie in de vulling. De vondsten omvatten glas (beker) en metaal (resten van prikkeldraad, van een gamel en van een jerrycan).</p> <p>Bron: Verhaevert K. en Bartholomieux B. 2022: Nota: Verslag van Resultaten proefsleuven en proefputtenonderzoek Mesen Markt 8 (prov. West-Vlaanderen), Monument-Vandekerckhove, Ingelmunster.</p>

II. Archeologische indicatoren

75152	<p>Toevalsvondst</p> <p>Late middeleeuwen: fragment van een versierde braadslee, versiering van ronde pastilles uit witte pijpaaarde, o.a. versiering van holle tuit met masker, kleurloze loodglazuur, lokale of regionale oorsprong, laatmiddeleeuws, mogelijk ook import uit Noord-Frankrijk, rond 1300 te dateren</p>
152158	<p>Indicator cartografie</p> <p>Volle middeleeuwen: Benedictijnenabdij. vanaf 1776 (dood laatste abdis) Koninklijk Gesticht van Mesen (voor opvoeding en onderhoud van de kinderen van overleden of invalide soldaten), in WO I geheel verwoest, in 1928 werd de crypte van de voormalige abdijkerk in haar oorspronkelijke staat hersteld</p>
159656	<p>Erfgoedonderzoek</p> <p>WOI: Messines South dugout WO I, zou uitgegraven zijn in het voorjaar van 1918</p>
159676	<p>Erfgoedonderzoek</p> <p>WOI: Dugout '5 kilometre'</p>
159682	<p>Erfgoedonderzoek</p> <p>WOI: Birthday Farm deep dugout</p>
159708	<p>Erfgoedonderzoek</p> <p>WOI: 'Dugout under Wulvergem Mesen Road'</p>
160026	<p>Toevalsvondst</p> <p>20ste eeuw: 2 parallelle puinstroken, vermoedelijk van 2 grondig afgebroken muren. Mogelijk WO I-gerelateerd. De trenchmaps geven op deze locatie een Duitse loopgraaf aan, mogelijk WO I</p>

160133	Erfgoedonderzoek 20 ^{ste} eeuw: Deep dugout "Wyckeham Lodge"
--------	--

1.3 SYNTHESE FASE BUREAUONDERZOEK

De opdrachtgever plant de afbraak van de bestaande bebouwing en vervolgens de realisatie van een nieuwbouwproject aan de Ieperstraat 3-5 te Mesen. Het volledige projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 1088 en wordt ingenomen door bebouwing tegen de straatzijde en een achterliggend bijgebouw en tuinzone. De geplande ontwikkeling impliceert bodemingrepen over de volledige oppervlakte van het plangebied. Het terrein is gelegen binnen de archeologische zone die de historische stadskern van Mesen omvat.

Mesen is gelegen op de Zuid-West-Vlaamse heuvelkam die in het oosten aansluit op de Rug van Westrozebeke. De ruime omgeving wordt voornamelijk gevormd door de heuvelkam en de valleien van de Douvebeek, Steenbeek en Blauwe Poortbeek. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het plangebied een profiel weer dat is opgebouwd uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen tot vroeg-Holoceen. De bodemkaart geeft ter hoogte van het plangebied geen informatie weer. Op basis van de omliggende polygonen kan afgeleid worden dat de bodem zeer waarschijnlijk bestaat uit matig natte zandleem. Op de heuveltoppen van de West-Vlaamse heuvelkammen dient rekening gehouden te worden met de aanwezigheid tijdens het finaal paleolithicum. Deze heuveltoppen bieden een namelijk goed overzicht over de laaggelegen valleien waarlangs kudde grazers bij voorkeur migreren.

Op het cartografische materiaal is te zien dat het plangebied zich in het noordwestelijke kwadrant van de stad bevindt. Op de Ferrariskaart is het verloop van de Ieperstraat reeds weergegeven. Langs het zuiden van het plangebied is ook een weg aanwezig. Langs de straatzijden in het oosten en zuiden van het plangebied is bebouwing afgebeeld. Het overige terreindeel is weergegeven als tuinzone. Ten westen van het terrein is een noordwest-zuidoost gerichte sloot te zien. Op het 19^e eeuwse kaartmateriaal is het stukje weg ten zuiden van het plangebied niet langer te herkennen. Ook de sloot in het westen loopt minder ver door in zuidelijke richting. Tegen de straatzijde is nog steeds bebouwing afgebeeld. Tijdens WOI wordt Mesen tijdens de Eerste Slag om Ieper ingenomen door de Duitsers begin november 1914. De zwaarste gevechten vinden verder noordwaarts plaats, ter hoogte van Wijtschate. Vanuit deze hoogtes kan de omliggende omgeving gedomineerd worden en kunnen de stellingen van de Ieperboog door artillerie onder vuur genomen worden. De stad en omgeving blijven in Duitse handen tot aan de Derde Slag om Ieper. Op luchtfoto's en kaarten uit deze periode is in de westelijke helft van het terrein een noord-zuid gerichte loopgraaf te herkennen. De eigenlijke frontlijnes liggen iets verder richting het westen. In het kader van het offensief in 1917 werden de Duitse stellingen stelselmatig ondermijnd. Op 7 juni 1917 barst de 'Tweede Slag om Mesen' of de 'Mijnenslag' los. Hierbij worden 19 mijnen tot ontploffing gebracht die leiden tot grote verliezen en complete chaos bij de Duitse strijdkrachten. Direct na het begin van de Mijnenslag wordt het plangebied ingenomen door Nieuw-Zeelandse en Australische troepen. Hierdoor kwam de stad binnen geallieerd gebied te liggen. Deze situatie blijft ongewijzigd tot aan het Duitse Lenteoffensief in 1918 waarbij het meeste van de terreinwinst uit 1917 wordt opgegeven. Er wordt hevig gevochten midden april ter hoogte van het plangebied. Uiteindelijk schuift het front over de stad in westelijke richting en komt ze terug in Duitse handen. Tijdens de oorlog wordt de stad en de omgeving totaal verwoest. Op luchtfoto's uit de periode 1917-1918 is te zien dat het plangebied en de omgeving herschapen zijn tot een dystopisch kraterlandschap waar geen enkel gebouw meer rechtstaat. Mogelijk zijn in dit kraterlandschap ter hoogte van het plangebied meerdere bunkers gebouwd. Deze zijn echter moeilijk te herkennen vanwege de vernielingen. Gelet

op het feit dat er op 3 momenten tijdens het conflict hevig werd gevochten ter hoogte van het plangebied dient rekening gehouden te worden met een reële trefkans inzake resten van gesneuvelden. Gelet op de zeer intensieve beschietingen in het kader van de Mesenslag en het Lenteoffensief dient ook rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van een aanzienlijke hoeveelheid niet ontplofte munitie van zowel Britse als Duitse makelij.

In de stadskern van Mese is reeds veelvuldig archeologisch onderzoek verricht. Hierbij werden voornamelijk relictten aangetroffen uit WOI. Bij rioleringswerken doorheen de stad zijn echter ook sporen waargenomen uit de Romeinse periode die doen vermoeden dat de stad terug gaat op een veel oudere voorloper. Daarnaast zijn eveneens sporen aangetroffen van bewoning, begraving en artisanale activiteiten tijdens de volle en late middeleeuwen. Een opmerkelijke vondst werd aangetroffen aan de Vierkoningenstraat aan de oostelijke zijde van de stad. Hier werden nog enkele lithische artefacten aangetroffen verspreid over het terrein die vermoedelijk te dateren zijn in het (finaal)paleolithicum. De context van deze artefacten is echter ongekend. Daarnaast zijn ook een groot aantal cartografische indicatoren aangeduid op het kaartblad van de CAI. Dit betreft in hoofdzaak WOI-structuren waaronder meerdere '(diep) dugouts', waaronder de dugout '5 kilometre' ten oosten van de Ieperstraat. De gekende waarden wijzen onlosmakelijk op een omgeving die reeds werd bezocht tijdens de steentijden en met zekerheid werd bewoond sinds de Romeinse periode tot op heden.

Concreet dient ter hoogte van het plangebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Vanwege de zeer intensieve artilleriebeschietingen en aanleggen van versterkingen binnen het plangebied wordt de kans op het aantreffen van in-situ bewaarde artefactensites als minimaal ingeschat. Er dient echter nog steeds uitgegaan te worden van de mogelijke aanwezigheid van erfgoed bestaand uit bodemsporen. De verwachting bestaat voornamelijk uit relictten uit WOI. De aanwezigheid van oudere resten kan niet geheel uitgesloten worden. Tegen de straatzijde bestaat de mogelijkheid dat dieper in de ondergrond nog resten van oudere, middeleeuwse bewoning bewaard zijn in een complexere verticale stratigrafie. De meest geschikte manier om op dit terrein grondvast erfgoed in kaart te brengen is een onderzoek door middel van proefsleuven en -putten.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Chasseaud, P., 1991. Topography of Armageddon. A British Trench Map Atlas of the Western Front 1914-1918. Lewes: Mapbooks.

Chasseaud, P., 1999. Artillery's Astrologers. A History of British Survey and Mapping on the Western Front 1914-1918. Lewes: Mapbooks.

Edmonds, E., 1925. History of the Great War. Military Operations: France and Belgium, 1914. volume II: Antwerp, La Bassé, Armentières, Messines and Ypres, October – November 1914. London: Macmillan.

Edmonds, E., 1937. Military Operations France and Belgium, 1918. March-April: continuation of the German offensives. London: Macmillan and co ltd.

Edmonds, E. & Maxwell-Hyslop, R., 1947. Military Operations: France and Belgium, 1918. Volume V: 26 September-11 November: The Advance to Victory. London: HMSO.

Edmonds, E., 1948. History of the Great War based on official documents by direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence. Military Operations. France and Belgium, 1917: [Vol. II] Messines and Third Ypres (Passchendaele) 7 June - 10 November. London: Macmillan.

Passingham, I., 1998. Pillars of fire. The Battle of Messines Ridge, June 1917. Gloucestershire Sutton.

Stichelbaut, B., 2006a. 'The Application of Great War Aerial Photography for Battlefield Archaeology. The Example of Flanders', *Journal of Conflict Archaeology*, 1: 235-244.

Stichelbaut, B., 2006b. 'The Application of First World War Aerial Photography to Archaeology: the Belgian Images', *Antiquity*, 80, 307: 161-172.

Stichelbaut, B. & Bourgeois, J., 2008. Images of Conflict: An Archival Research of Great War Air Photos and Overview of the Main Applications, in R. Lasaponara & N. Masini (eds.) *Remote Sensing for Archaeology and Cultural Heritage Management*: 59-62. Rome.

Stichelbaut, B., 2009. The Interpretation of Great War Air Photographs for Conflict Archaeology & Overview of the Belgian Royal Army Museum's Collection, in B. Stichelbaut, J. Bourgeois, N. Saunders & P. Chielens (eds.) *Images of Conflict: Military Aerial Photography and Archaeology*: 185-202. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Stichelbaut, B. & Bourgeois, J., 2009. 'The Overlooked Aerial imagery of World War One: a Unique Source for Conflict and Landscape Archaeology', *Photogrammetrie - Fernerkundung - Geoinformation*, 3: 231-240.

Stichelbaut, B., 2011. 'The First Thirty Kilometres of the Western Front 1914-1918: an aerial archaeological approach with historical remote sensing data', *Journal of Archaeological prospection*, 18, 1: 57-66.

Stichelbaut, B., Verdegem, S., Van Hollebeeke, Y., Dewilde, M., Wyffels, F., Anton, E., Bracke, M., Decorte, J. & Gheyle, W., 2018. Archeologie van de Eerste Wereldoorlog, in B. Stichelbaut (ed.) Sporen van oorlog : de archeologie van de Eerste Wereldoorlog: 12-33. Brugge: Hannibal.

Stichelbaut, B., Chaerle, D., Heyvaert, B., De Brant, R. & Verdegem, S., 2024. 'Vermist aan het front. Archeologisch onderzoek naar vermiste militairen uit de Eerste Wereldoorlog', onuitgegeven rapport. Brussel: Agentschap Onroerend Erfgoed.

Van Hollebeeke, Y., Stichelbaut, B. & Bourgeois, J., 2014. 'From landscape of war to archaeological report: ten years of professional world War I archaeology in Flanders (Belgium)', European Journal Of Archaeology, 17, 4: 702-719.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

KAARTMATERIAAL

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, Graaf de Ferraris [1771-1778]

Atlas der Buurtwegen d.d. 1842

Topografische kaart van Vandermaelen d.d. 1846 – 1854

Popp-kaart d.d. 1842-1879

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroerenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Situering projectgebied t.a.v. topografische kaart van België (© geopunt)	4
Figuur 3: Situering projectgebied binnen de vastgestelde archeologische zone van het centrum van Mesen t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)	6
Figuur 4: Situering plangebied t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt)	7
Figuur 5: Opzet initiatiefnemer sloop t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	8
Figuur 6: Opzet initiatiefnemer bouw t.a.v. meest recente orthofotomozaïek (©Geopunt).....	9
Figuur 7: Situering projectgebied t.a.v. de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).....	11
Figuur 8: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	11
Figuur 9: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	12
Figuur 10: Situering projectgebied t.a.v. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (II) d.d. 2014 (© geopunt)	12
Figuur 11: Hoogteverloop ZW-NO	13
Figuur 12: Situering projectgebied t.a.v. Tertiair geologische kaart (© geopunt)	13
Figuur 13: Situering projectgebied t.a.v. Quartair geologische kaart (© geopunt)	14
Figuur 14: Situering projectgebied t.a.v. algemene bodemkaart van België (© geopunt)	14
Figuur 15: Deventerkaart, ca. 1505-75 (© Biblioteca Digital Hispánica).....	21
Figuur 16: Situering projectgebied t.a.v. Deventerkaart, ca. 1505-75 (© Biblioteca Digital Hispánica)	22
Figuur 17: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)	22
Figuur 18: Situering projectgebied t.a.v. Ferrariskaart d.d. 1771-1778 (© geopunt)	23
Figuur 19: Situering projectgebied t.a.v. Atlas der Buurtwegen d.d. 1840 (© geopunt)	23
Figuur 20: Situering projectgebied t.a.v. Vandermaelenkaart d.d. 1846-1854 (© geopunt) ...	24
Figuur 21: Situering projectgebied t.a.v. Poppkaart d.d. 1842-1879 (© geopunt).....	24
Figuur 22: Watercolour of the front-line soldier Adolf Hitler: Ruin of a Monastery in Mesen (December 1914)	25
Figuur 23: Ligging van het projectgebied ten opzichte van de voornaamste frontlijnen (bron orthofoto: agiv.be)	26
Figuur 24: Britse situatiekaart en frontlijn op 18-21 oktober 1914 (Edmonds 1925)	27
Figuur 25: Britse situatiekaart en frontlijn op 21 oktober 1914 (Edmonds 1925)	28
Figuur 26: Britse situatiekaart en frontlijn op 31 oktober 1914 (Edmonds 1925)	29
Figuur 27: Britse situatiekaart en frontlijn op 1 november 1914 (Edmonds 1925)	30
Figuur 28: Britse luchtfoto 4 juli 1915 (bron IWM)	31
Figuur 29: Britse luchtfoto 27 juli 1915 (bron: IWM)	32
Figuur 30: Britse loopgravenkaart 7 december 1915 (bron: Trench Map Archive cd).....	33
Figuur 31: Duitse loopgravenkaart 1 maart 1917 (bron: IFFM)	34
Figuur 32: Britse luchtfoto 4 juni 1917 (bron: MC Masters University).....	35
Figuur 33: Planningskaart met de aanvalszones per divisie (bron: AWM)	36
Figuur 34: Duitse luchtfoto 14 juni 1917 (bron: BayHaupSta)	37
Figuur 35: Britse luchtfoto 22 december 1917 (bron: KLM-MRA).....	38
Figuur 36: Duitse loopgravenkaart 22 maart 1918 (bron: IFFM)	39

Figuur 37: Britse situatieschets 10 april 1918 (bron: Edmonds 1937)	40
Figuur 38: Britse situatieschets 11 en 12 april 1918 (bron: Edmonds 1937)	41
Figuur 39: Britse luchtfoto 18 september 1918 (bron: IWM).....	42
Figuur 40: Overzicht gekarteerde sporen (bron orthofoto: Informatie Vlaanderen).....	43
Figuur 41: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1971 (© geopunt).....	44
Figuur 42: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 1979-1990 (© geopunt).....	44
Figuur 43: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2000-2003 (© geopunt).....	45
Figuur 44: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2008-2011 (© geopunt).....	45
Figuur 45: Situering projectgebied t.a.v. orthofotomozaïek d.d. 2022-2023(© geopunt).....	46
Figuur 46: Situering projectgebied op het DHMV met aanduiding van de CAI-polygonen (©Geopunt).	47

BOORLIJST

CHRONOLOGISCH KADER

